

Ўзбекистон Республикаси
Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини
ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг
Тараққиёт Дастури

Ногиронлар учун қулай муҳит яратиш асослари

Тошкент 2010 йил

Ўзбекистон Республикаси
Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси
Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини
ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги
Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг
Тараққиёт Дастури

Ногиронлар учун қулай муҳит яратиш асослари

Тошкент 2010 йил

Мазкур «Ногиронлар учун қўлай муҳит яратиш асослари» ишлаб чиқарилган:

Ўзбекистон Республикаси меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги ҳамда Ўзбекистонда БМТТДнинг «ACCESS: ногиронлиги бор инсонларни ҳаётий фаолият муҳитига кира олиш, фуқароликни англаш ва ижтимоий қўллаб — қувватлаш» ҳамкор лойиҳаси;

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги;

Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси.

Муҳаррирлар:

Я. Е. Чичерина («ACCESS» лойиҳаси);

Б. Б. Алимухамедов (МАИМКВ);

М. К. Ачилов (Давархитектқурилиш).

Таржимон: ф. ф. н., доц. А. Х. Арипова

Нашр архитекторлар, қурувчилар, лойиҳаловчилар, объект қурилиши буюртмачилари, ташкилот раҳбарлари учун методик материаллар маълумотномаси сифатида тайёрланган, ногиронлиги бор инсонлар учун ҳам фойдали бўлиши мумкин.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастури (БМТТД) БМТнинг тараққиёт соҳаси доирасида глобал тармоғи бўлиб, аҳоли ҳаётини яхшилашда қўмаклашиш мақсадида янгилик яратишни қўллаб-қувватлаш ҳамда билим манбалари, амалий малака ва заҳиралардан фойдаланиш учун имкониятга эга бўлишликни таъминлайди.

Ушбу нашрда баён этилган фикр-мулоҳазалар муаллифлар нуқтаи назаридан ифодаланган бўлиб, БМТнинг Тараққиёт Дастури расмий нуқтаи назари билан мос келмаслиги мумкин.

Ушбу нашр ЮНИСЕФнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси ёрдамида чоп этилди.

Қўлланманинг электрон нусхасини UNDPнинг WEB сахивасида ўқишингиз мумкин: www.undp.uz/publications

Бепул тарқатилади

МУНДАРИЖА

КИРИШ	4
НОГИРОНЛИГИ БОР ИНСОНЛАР ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИ МУҲИТИДА ҚУЛАЙЛИКЛАР ТАЪМИНЛАНИШИНИНГ АСОСИЙ ЙўНАЛИШЛАРИ	5
1. Ногиронлар ҳуқуқлари, иш берувчилар мажбуриятлари ва уларнинг имтиёзлари	5
2. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари, турар — жой, ҳамда жамоат худудларида қулайликларни таъминлаш	7
3. Турар — жой таъминоти (ногиронларнинг эҳтиёжлари ва махсус шароитларини ҳисобга олган ҳолда)	19
4. Маданий — маиший хизмат кўрсатиш ҳамда жамоат объектларидан қулайликларни таъминлаш	24
5. Таълим касбга тайёрлаш ва олий ўқув юртлори биноларидан фойдаланиш имкониятини таъминлаш	31
6. Ногиронларнинг иш жойларида қулайликларни таъминлаш	36
ИЛОВАЛАР	39
<i>Илова 1.</i> Капитал қурилишни босқичма-босқич, майдонча танлашдан то объектни фойдаланишга топширилгунига қадар, амалга ошириш эслатмаси	39
<i>Илова 2.</i> Капитал қурилиш (қайта таъмирлаш) ни амалга оширишда тўлиқ иш циклининг харита-схемаси	46
<i>Илова 3.</i> Иш берувчининг фуқаролик масъулиятини мажбурий сугурталаш юзасидан эслатма	50
<i>Илова 4.</i> Ўзбекистон Республикасининг меҳнат ва меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларига мувофиқ ишларни ташkil қилиш учун корхона раҳбарлари (иш берувчилар)га тавсиялар	51
<i>Илова 5.</i> Ўзбекистон Республикаси «Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонуни	53
<i>Илова 6.</i> Қонунчилик ҳамда норматив — ҳуқуқий асосланиш юзасидан ҳаволалар	63

КИРИШ

Мазкур қўлланма ногиронлиги бор инсонлар ҳаёти ва фаолияти муҳотида имкониятлар яратишнинг меъёрий — ҳуқуқий ваколатларини тушунтириш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 11 июлда қабул қилинган №ЎРҚ-162 «Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида» янги таҳрирдаги қонунига мувофиқ равишда ишлаб чиқилган. Ушбу Қонунда ногиронлиги бор инсонлар ҳаёти ва фаолияти муҳотида имкониятлар яратишнинг қатор талаблари иноватга олинган ҳолда, қуйидаги муносабатларни тартибга солиш зарурияти назарда тутилади:

- турар-жой туманлари ҳамда аҳоли пунктлари ҳудудларини лойиҳалаштириш ва қуриш;
- бинолар, иморат, мажмуа, муҳандислик алоқаларини юритиш юзасидан таъмирлаш ишлари ҳамда янги қурилиш борасидаги лойиҳавий қарорларнинг қабул қилиниши;
- автойўл, хавфсиз йўлчалар, пиёдалар йўлкаси, бекат майдончалари, йўл кўрсаткичлари кабиларни мослаштириш ишлари;
- транспорт воситалари, умумий фойдаланиш ва инфор­мацион алоқа воситаларини тузиш ҳамда ишлаб чиқиш;
- таянч — ҳаракатланиш тизимида айрим тиббий нуқсонларга эга кишилар қатновларини енгиллатиш воситалари, кўриш ҳамда эшитиш юзасидан ногиронлиги бор кишиларнинг ҳаётга мослашиб яшашлари учун (реабилитация) техник воситалари билан таъминланиши.

Ногиронлиги бор инсонларнинг бинолар, иморат ҳамда инфратузилма объектлари ҳудудларидан фойдаланиш фаолиятларида, имкониятга эгалик таъминоти мақсадидан келиб чиқадиган масалаларни тушунтириш ва ойдинлаштириш учун қўлланмага қуйидаги маълумотлар бириктирилди:

«Капитал қурилишни босқичма-босқич, майдонча танлашдан то объектни фойдаланишга топширилгунига қадар, амалга ошириш юзасидан эслатма» (1-иловада).

«Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги объектларнинг капитал қурилиш (қайта таъмирлаш)ини амалга оширишда тўлиқ иш циклининг харита-схемаси» (2-иловада).

Мутахассис ҳамда ногиронлиги бор инсонларнинг меъёрий—ҳуқуқий далолатномалар борасида, меъёр ҳамда талаблар доирасида белгиланадиган имкониятга эгалик таъминоти юзасидан билиб иш кўришлари ҳамда ногиронлиги бор инсонлар ҳаёти ва фаолияти муҳотида имкониятга эгалик таъминланишини йўлга қўйиш мақсадида, қўлланманинг «Қонунчилик ҳамда норматив — ҳуқуқий асосланиш юзасидан ҳаволалар» бўлимида, Ўзбекистон Республикасида қабул қилиниб, фаолият юритилаётган норматив — ҳуқуқий ҳужжатлар рўйхати келтирилган (5-иловада).

Қўлланма лойиҳалаш ташкилотлари учун, Ўзбекистон Республикасида капитал қурилиш доирасида фаолият юритаётган қонунчилик ва меъёрий ҳужжатларга мувофиқ равишда, ногиронлиги бор инсонлар эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда, шаҳарсозлик фаолияти объектларини лойиҳалаш ҳамда ҳисобкитоб ҳужжатларини ишлаб чиқиш жараёнида долзарбдир.

Бундан ташқари, қўлланма ногиронлиги бор инсонлар ҳаёти ва фаолияти муҳотида имкониятлар яратиш борасида, юзага келадиган қатор масалаларни ҳал қилишда, иш юритаётган ташкилот раҳбарлари учун дастуруламал вазифасини ҳам ўтайди.

НОГИРОНЛИГИ БОР ИНСОНЛАР ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИ МУҲИТИДА ҚУЛАЙЛИКЛАР ТАЪМИНЛАНИШИНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

1

НОГИРОНЛАР ҲУҚУҚЛАРИ, ИШ БЕРУВЧИЛАР МАЖБУРИЯТЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ИМТИЁЗЛАРИ

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 5-моддаси

«Давлат ногиронлар турмуш фаолиятининг чекланганлигини баҳолаш асосида уларнинг ижтимоий ёрдам ҳамда ҳимоя чора-тадбирларига бўлган эҳтиёжлари ҳисобга олиниши таъминланишини, ногиронларни реабилитация қилиш ва ижтимоий ҳимоя қилишнинг қонун ҳужжатларида назарда тутилган турларидаги дастурлар амалга оширилишини, ногиронларнинг жамият билан уйғунлашиши учун шароитлар яратилишини, ногиронларни камситишнинг барча шаклларида ҳимоя қилишни таъминлаш юзасидан зарур чора-тадбирлар кўрилишини кафолатлайди».

1.1. Республикада ҳукумат жабҳаларининг давлат сиёсатидаги устувор йўналишлари қаторида ногиронлиги бор кишилар ҳақ-ҳуқуқлари ҳамда имкониятларининг тенглиги, эркинлик ва ҳуқуқий манфаатлар таъминоти, ҳурмат-эътибор нуқтаи назаридан гуруҳ ва шахсиятини ҳимоялаш, ижтимоий муҳофаза ҳақидаги қонунларга асосланган ҳолда амал қилиш, мактабгача ҳамда мактабдан ташқаридаги фаолиятида ногирон болаларнинг таълими таъминоти, уларнинг ўрта, ўрта-маҳсус, касб-ҳунар ва олий таълим олишларида имкониятга эгалик таъминоти, ҳақ-ҳуқуқлари ҳимояси бўйича давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолияти доирасида кенг қамровлилик ва самимийлик, ногиронлиги бор кишилар эҳтиёжлари ва эркинликларининг қонуний асосланганлиги, давлат органлари ҳамда фуқароларнинг ўз ўзини бошқариш органлари, нодавлат ноtijорат ташкилотлари ўртасида ногиронлиги бор инсонларнинг ижтимоий ҳимояланганлиги ва уларга нисбатан камситилиш муносабатларининг олдини олиш борасидаги ҳамкорлик кабилар шулар жумласидандир.

1.2. Ногиронлиги бор кишиларнинг таълим олиши, касбий тайёргарлик ҳамда малакасини ошириши кабилар, мактабгача ва ўрта мактаб таълими, оилада ҳамда мустақил таълим олиш усулларида таянган ҳолда давлат таълими стандартлари асосида, ишлаб чиқариш фаолиятидан ажралиб ёки ажралмаган тарзда, амалга оширилади.

1.3. Ногиронлиги бор инсонлар одатдаги меҳнат шароитлари асосида фаолият олиб боровчи корхоналарда, ихтисослаштирилган ташкилотларда, ногиронлар кучидан фойдаланувчи цех ҳамда бўлинмаларда, шу каби хусусий-меҳнат ёки бошқа фаолиятни амалга ошириш тартиботларида қонунчилик томонидан белгиланган барча тузилмаларда фаолият юритиш ҳуқуқларига эгадирлар.

Шу қаторда, меҳнат шарт-шароитлари, хусусан иш ҳақи, иш тартиби, меҳнат қилиш ва дам олиш вақтлари, йиллик ҳамда қўшимча меҳнат таътили давомийлиги ногиронлиги бор кишилар имтиёзларини ҳисобга олувчи амалдаги қонунчилик томонидан тартибга солиниб борилади.

1.4. Ишловчилар сони йигирма кишидан ортиқ иш берувчи ташкилотлар ишчи кучи умумий сонининг уч фоизидан кам бўлмаган ўринларни, ногиронлиги бор инсонларни иш билан таъминлаб боришлари мақсадида, мажбурий равишда заҳирага олиб қўйишлари лозим. Ногиронлиги бор инсонларга энг кам миқдорда иш ўринларини яратиб бериш юзасидан қабул қилинган, жойлардаги давлат ҳокимияти органлари қарорларини амалга оширмаслик ҳолати юз берган чоғда, иш берувчи ташкилотга нисбатан мазкур ташкилот, муассаса ҳамда корхона ишчисининг йиллик ўртача иш ҳақи миқдоридаги жарима солинади. Жаримани қоплаш ҳолати иш берувчи ташкилотни Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонуни талабларини тўлақонли равишда бажариб боришларидан озод қилмайди.

1.5. Ташкилотларда фаолият юритаётган ногиронлиги бор инсонларга реабилитация бўйича шахсий дастурга биноан лозим шарт-шароитлар яратилиб берилади.

1.6. Турар жой қонунчилигига биноан ногиронлар ёки ўз таркибида ногирон бор оилалар учун уй-жой қуриш, сотиб олиш ва фойдаланишлари юзасидан имтиёзлар яратилиб берилади. Ободончилик нуқтаи назаридан, шароитга эга турар — жой таркибида иш жойи, даволаш-профилактика муассасалари ҳамда транспорт йўналишларига яқинлик ҳолатлари инобатга олинishi керак.

1.7. Ногиронлиги бор болаларга ижтимоий хизмат юритувчи муассасалар таркибидаги, мақоми юзасидан ногиронлиги бор болалар балогат ёшларига етгач, навбатдан ташқари равишда, мустақил ҳаёт кечири олишлари исботланган ҳолатда, турар — жой билан таъминланадилар.

1.8. Ижтимоий хизматлар (дори-дармонлар билан таъминлаш, техник анжомлар тақдим этилиши, маиший ҳамда транспорт хизматларининг ҳавола этилиши) қонунчилик томонидан белгиланган имтиёзли тартибда ёки бепул равишда амалга оширилади.

1.9. Агарда ишчи ходим иш берувчининг айби билан ногиронликни орттирса ҳамда ўзганинг кўмак ва ёрдамига муҳтож бўлса, бу ҳолатда иш берувчи ўз шахсий ҳисобидан, жабрланган ногирон инсонга ишга лаёқатсизлик даври ҳамда моддий зиён ва маънавий зарарни тўлиқ қоплаб бориши шарти билан кўмаклашадиган шахс хизматларини тўлаб бориши лозим. Батафсил маълумот, мазкур қўлланманинг *3-илоvasи* «Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурталаш юзасидан эслатма» да келтирилиб ўтилган.

1.10. Ногиронлиги бор инсонлар учун реабилитацион техник восита ҳамда хизматлар, қоидага биноан, табиий шаклда тақдим этилади.

1.11. Иш берувчига, ишга ногиронлиги бор инсонларни қабул қилишида, қабул қилинган кишилар сонига қараб солиқ имтиёзи тақдим этилади.

1.12. Ногиронлиги бор инсонлар билан меҳнат шартномаси тузишни рад этиш, ёки иш юзасидан лавозимининг оширилишига тўсқинлик қилиш, иш берувчи ташаббуси билан меҳнат шартномасини тўхтатиш, ногирон кишининг ўз розилигисиз, имконияти чекланганлигини рўқач қилган тарзда бошқа иш жойига кўчириш каби ҳолатларни амалга ошириш таъқиқланади. Истисно ҳолатлари, агарда ногиронлиги бор кишиларнинг, қачонки саломатлиги касбий мажбуриятларини бажаришида тўсқинлик қилса, ёки унинг ва ўзгаларнинг соғлиги ҳамда хавфсизлигига таҳдид солса рухсат этилади. Янада батафсил маълумотлар, «Муассасалар раҳбарларига Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонунига мувофиқ равишда иш жойларини яратиш бўйича тавсия» деб номланган *4-иловада* келтирилади.

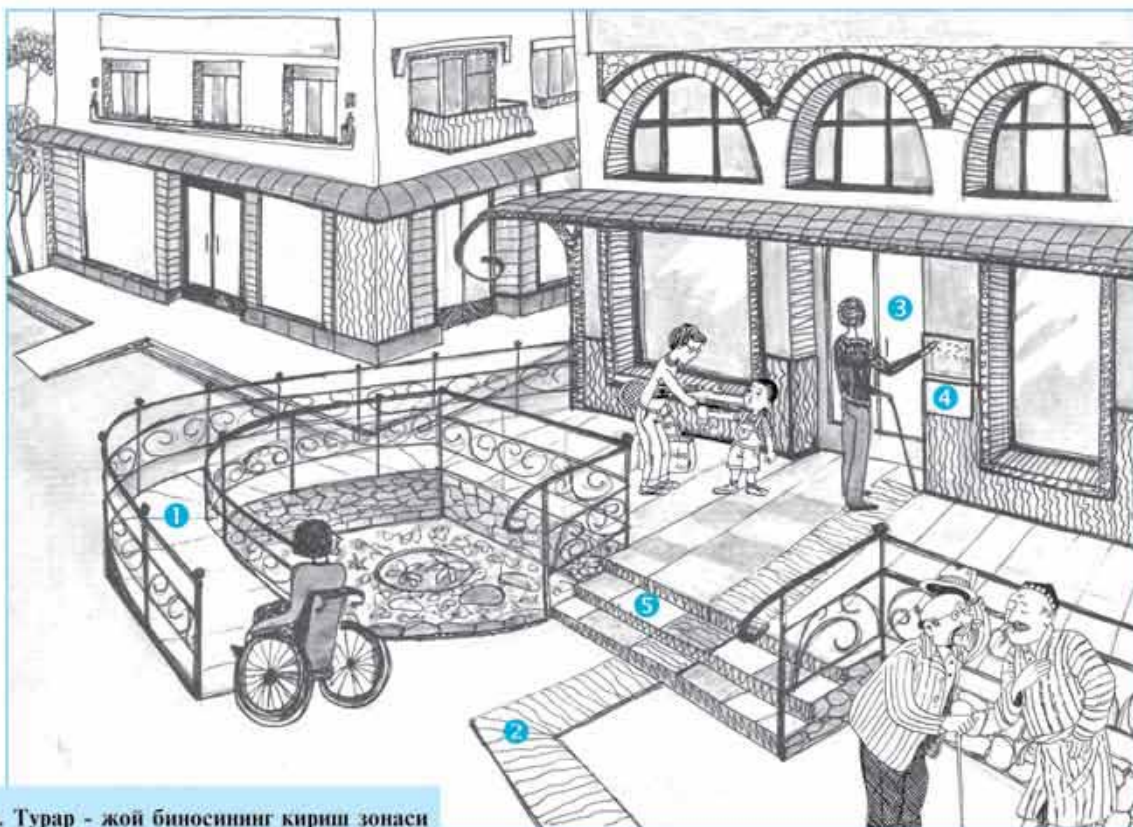
2 ШАҲАР ВА ҚИШЛОҚ АҲОЛИ ПУНКТЛАРИ, ТУРАР — ЖОЙ, ҲАМДА ЖАМОАТ ҲУДУДЛАРИДА ҚУЛАЙЛИКЛАРНИ ТАЪМИНЛАШ

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 9-моддаси

«Ногиронларнинг кириши ва фойдаланиши учун мослаштирилмаган ҳолда аҳоли пунктларини лойиҳалаш ва қуришга, турар — жой даҳаларини барпо этишга, янги қурилиш учун лойиҳа ечимларини ишлаб чиқишга, бинолар, иншоотлар ва уларнинг комплексларни реконструкция қилишга, шунингдек транспорт воситаларини, умумий фойдаланишдаги алоқа воситалари ва ахборот воситаларини яратиш ҳамда ишлаб чиқаришга йўл қўйилмайди»

2.1. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари турар — жой ҳамда жамоат ҳудудлари доирасида имкониятга эгалик таъминоти қурилиш лойиҳалари, таъмирлаш ҳамда алоҳида архитектура-шаҳарсозлик тадбирлари, санитария-гигиена ва қурилиш меъёрлари, жумладан 0092-99-сонли СанҚ ва Н, ШНҚ 2.07.01-03, ШНҚ 2.07.02-07 ҳамда бошқа меъёрий ҳужжатлар билан бир қаторда амалга оширилади.

- Санитария-гигиена ва қурилиш меъёрларига мувофиқ равишда, шаҳар ҳамда қишлоқ аҳоли ҳудудлари доирасида кишилар саломатлиги хавфсизлиги юзасидан, яшашлари учун муқобил ташқи муҳит яратилиши лозим (1, 2, 3-расмлар).
- Шаҳарсозлик меъёрлари доирасида турар — жой ва жамоат бинолари ҳамда иншоотлари, транспорт воситалари, муҳандислик инфратузилмаси кабиларни жойлаштириш тартиботи белгиланса, санитария-гигиена меъёрлари борасида эса санитария — ҳимоялаш доираси, автотўйлар билан оралиғдаги масофада бинолар, жамоат транспорти бекати ва хизмат кўрсатиш объектларининг имконият радиуси доирасида жойлашуви назарда тутилади.

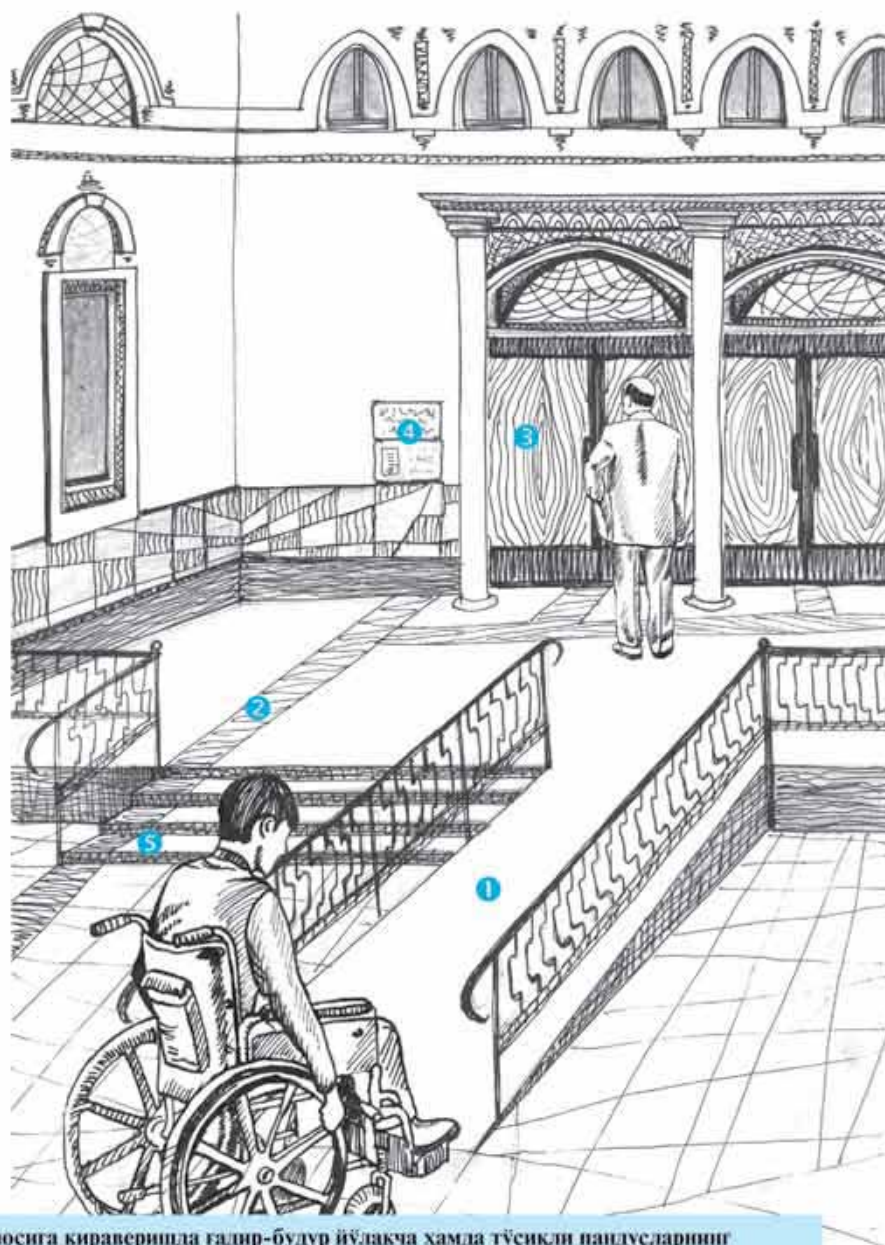
1-расм. Турар - жой биносининг кириш зонаси (киравериши):

- 1 — тўсиқли пандуслар;
- 2 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар учун гадир-будур йўлакча;
- 3 — остонасиз технологияга асосланган, икки томонга суриладиган остона эшиги;
- 4 — ёритиш, товушли, Брайл шрифти асосида маълумот улашишга асосланган хабар бериш мосламасининг эълон ёзуви;
- 5 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар учун гадир-будур йўлакча. Умумий фойдаланишга мўлжалланган зинапоё.

2-расм. Ижтимоий бинонинг кириш жойини ташкиллаштириш:

- 1 — иншоот номланиши;
- 2 — ўзаромулоқот мосламаси (домофон);
- 3 — Брайл шрифти асосида бино номланиши;
- 4 — дағал йўлакча;
- 5 — бинога кираверишнинг остонасиз эшиги.

3-расм. Жамоат биносига кираверишда ғадир-будур йўлакча ҳамда тўсиқли пандусларнинг ўрнатилиши:

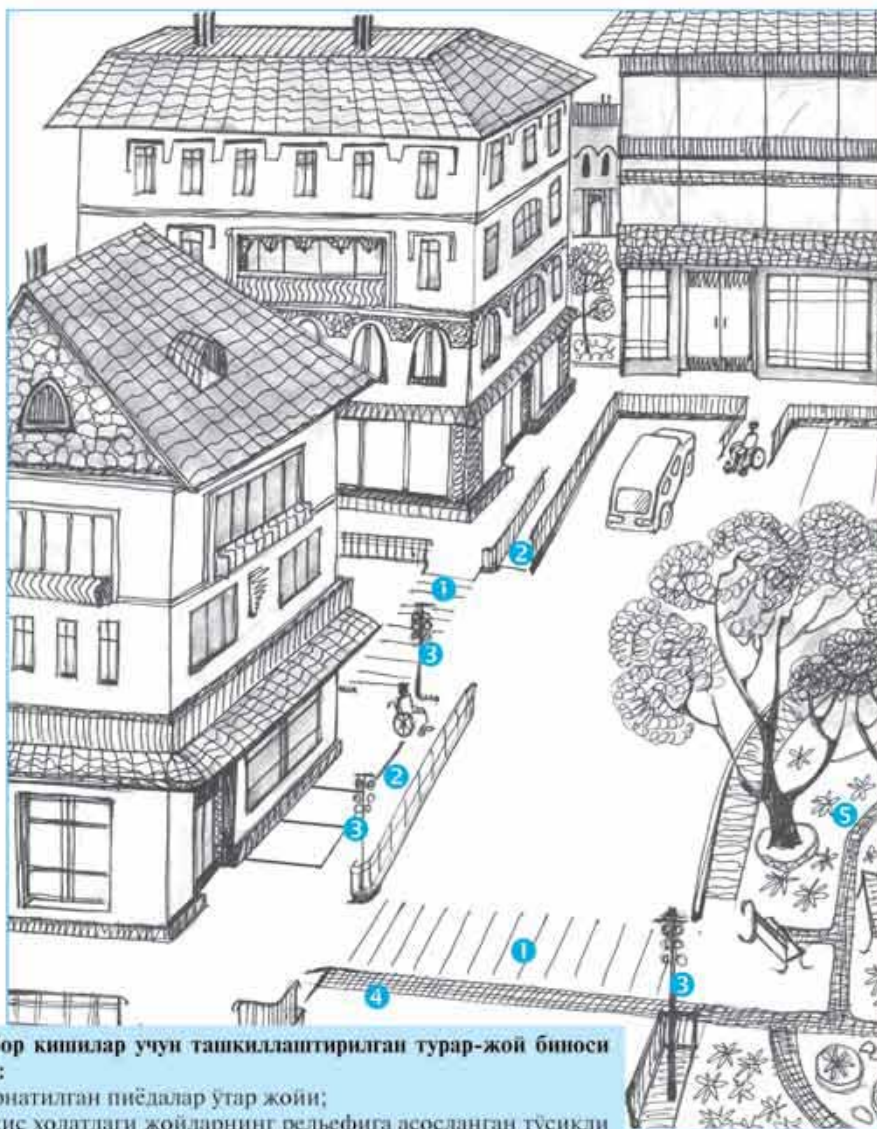
- 1 — тўсиқли пандуслар;
- 2 — ғадир-будур йўлакча;
- 3 — бинога кираверишда остонасиз эшик;
- 4 — ёритиш, товушли, Брайл шрифти асосида маълумот улашишга асосланган хабар бериш мосламасининг эълон ёзуви;
- 5 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар учун ғадир-будур йўлакча. Умумий фойдаланишга мўлжалланган зинапоя.

- Норматив ҳужжатларда белгиланган талабларнинг амалга оширилиши ҳисобига кишиларнинг турар — жой ҳамда жамоат ҳудудларида бўлишлари учун қулай шароитлар яратилади. Бунда асосий шартлардан бири бўлиб, мустаҳкам қопламали қурилмаларнинг юқори даражада ободонлаштирилиши, кўкаламзорлаштириш, суғориш, микроклимат яратиш, ёритиш мосламаларини ўрнатиш ва шунга ўхшашлар ҳисобланади.

Ижтимоий бинонинг қурилишида имконияти чекланган инсонларнинг элементар талабларини таъминлаш мисоллари (Шаҳрисабз шаҳридаги «Шаҳрисабз» меҳмонаси).

- Ногиронлиги бор инсонларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда, аниқ шаҳарсозлик тадбирлари (эшитиш, кўриш, ҳаракат аъзоларининг чекланганлиги юзасидан) ва камҳаракатланувчи фуқаролар (вақтинчалик ишга лаёқатсиз кишилар, болалар, ёши катта ва кекса инсонлар, эмизикли болалари бор аёллар) кабиларга нисбатан, ШНҚ 2.07.02-07 «Инсонларнинг ҳаёти ва фаолияти муҳитини ногиронлар эҳтиёжлари ва аҳолининг камҳаракатланувчи гуруҳларини ҳисобга олган ҳолда лойиҳалаш» га биноан қурилиш меъёрларига мувофиқ равишда инobatта олинади. Кўрсатиб ўтилган меъёрларда барча асосий ҳаракат йўллари параметр (ўлчам) лари инobatта олинади (хавфсиз йўлчалар, пиёдалар йўлкаси, ерости ўтиш жойлари, ташқи зинапоялар, пандуслар ўрнатилиши ва ҳ.зо-лар) (4, 5, 6, 7, 8-расмлар).

4-расм. Ногиронлиги бор кишилар учун ташкиллаштирилган турар-жой биноси қурилмасининг лавҳаси:

- 1 — махсус светофор ўрнатилган пиёдалар ўтар жойи;
- 2 — баландликда нотекис ҳолатдаги жойларнинг рельефига асосланган тўсиқли пандуслар;
- 3 — турли тоифадаги ногиронлиги бор кишилар учун махсус бошқарув тугмали светофорлар;
- 4 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар учун гадир-будур йўлакча. Умумий фойдаланишга мўлжалланган йўлакча;
- 5 — ногиронлиги бор кишиларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолдаги дам олиш зонаси.

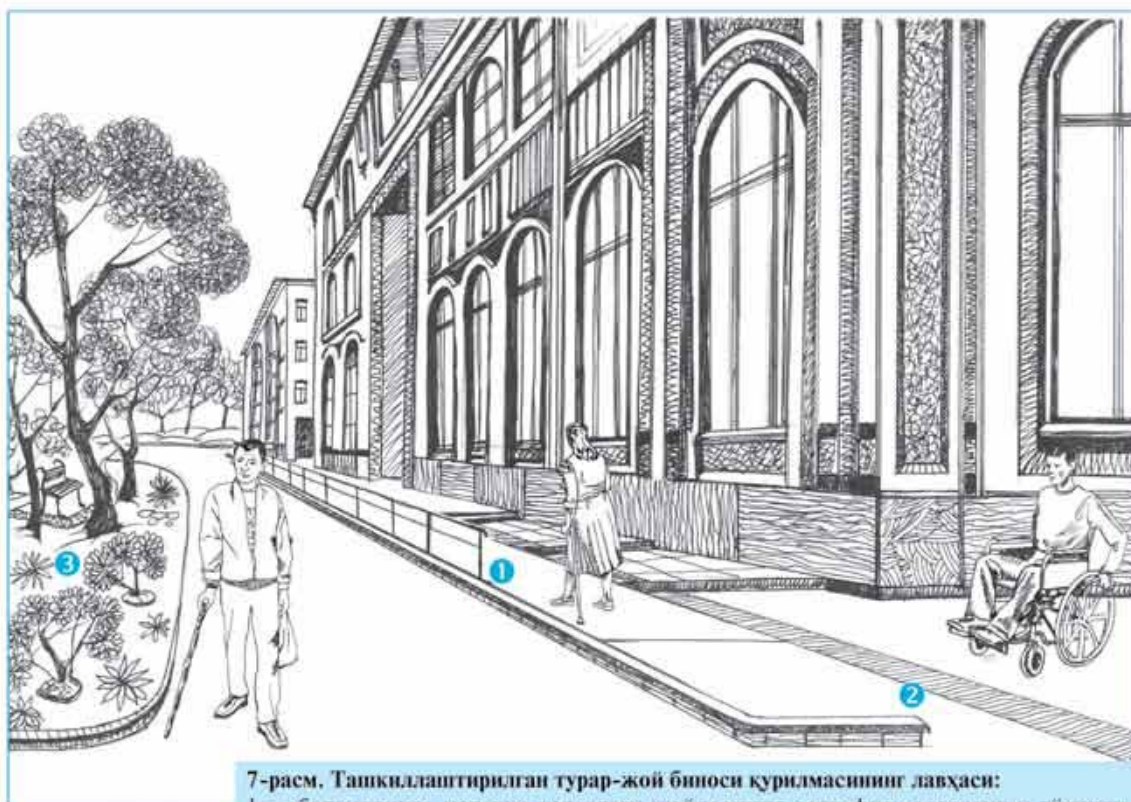
5-расм. Ногиронлиги бор инсонлар учун пиёдалар ўтиш йўлида қайта ўчириб-ёқилувчи тугмали светофорларни ўрнатилиши:

- 1 — пиёдалар ўтиш йўли;
- 2 — махсус бошқарув пультли светофор;
- 3 — ногоиронлиги бор инсонлар учун бошқарув пульти.

6-расм. Ногиронлиги бор инсонлар учун турар-жой комплексида махсус шароитли дам олиш зонаси (ҳудуди):

- 1 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар учун гадир-будур йўлакча;
- 2 — тўқнаш келадиган ногоиронлик аравачаларининг ўтиши учун айланма "карман" йўли.

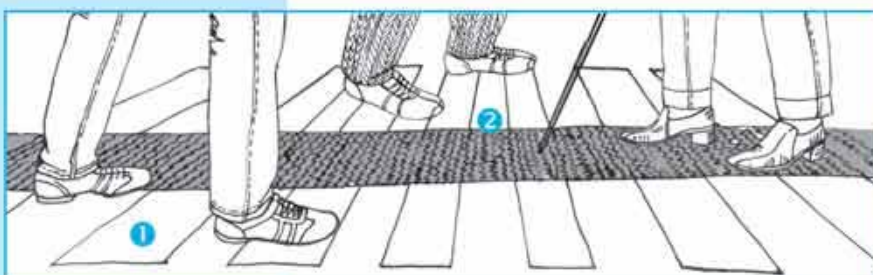

7-расм. Ташкиллаштирилган турар-жой биноси қурилмасининг лавҳаси:

- 1 — баландликда нотекис ҳолатдаги жойларнинг рельефига асосланган тўсиқли пандуслар;
- 2 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар учун гадир-будур йўлакча. Умумий фойдаланишга мўлжалланган йўлакча;
- 3 — дам-олиш зонаси.

8-расм. Кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар эҳтиёжлари учун пиёдалар ўтиш йўлакчасини ташкиллаштиришнинг лавҳаси:

- 1 — пиёдалар ўтиш йўли;
- 2 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар учун гадир-будур йўлакча. Умумий фойдаланишга мўлжалланган йўлакча.

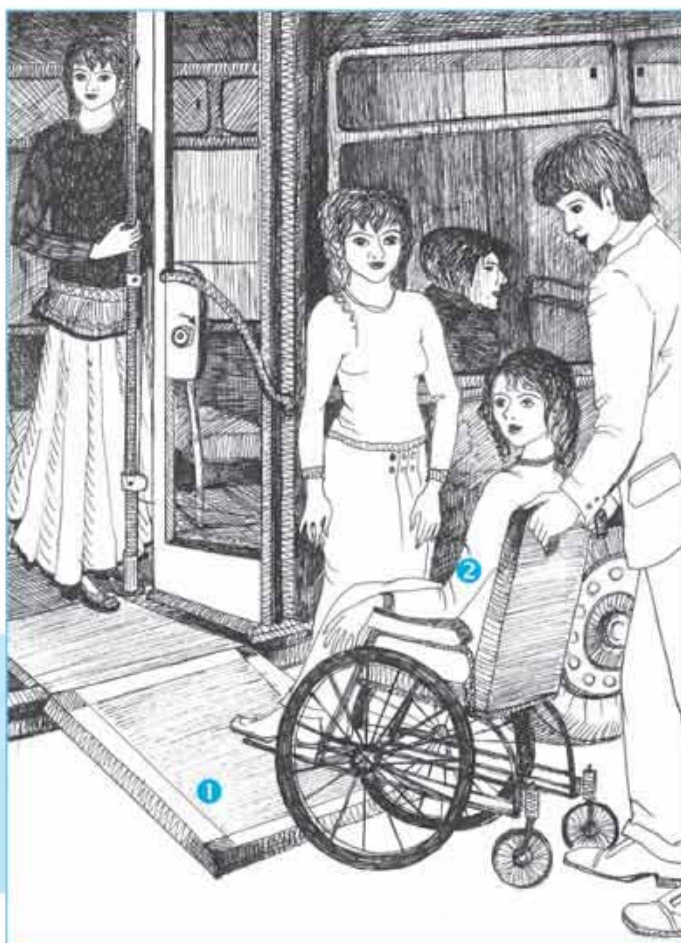
2.2. Турар жой ҳамда жамоат бинолари, иншоотлар, коммунал хизматга йўналтирилган объектлар, муҳандислик, транспорт ва ишлаб чиқариш инфратузилма доирасида имкониятга эгалик таъминоти ШНҚ 2.07.02-07 ва меъёрлар талабларига мувофиқ равишда, ногиронлик муаммоларини қамрагани ҳолда, қурилиш жараёни иштирокчилари томонидан, мутасадди ташкилотларга тегишли бўлиши, мулкчилик шакллари ҳамда объектларни молиялаштириш (бюджет, аралаш, хусусий ва бошқ.) ҳолатидан қатъий назар бажарилиб борилиши лозим.

- Ногиронлиги бор инсонлар фаолиятида имкониятга эгаллик таъминоти юзасидан ошириладиган тадбирлар қаторига — бино ҳамда иншоотлар, подъезд ва ҳудудларга қулай яқинлашиш, ногиронлиги бор кишилар ҳамда аҳолининг камҳаракатланувчи гуруҳлари истиқомат қиладиган ҳудудда жамоат транспорти ва бекатлар, автоулов тўхташ жойидан то турар — жой оралиғидаги меъёрий масофа, ҳаракатланиш йўли кенглиги, ташқи зинапоялар ва пандусларни ҳисобга олган ҳолда шароитни яратиш каби-лар киради.
- Кириш зоналаридаги қопламалар юзаси қаттиқ, мустаҳкам қилиниб, нам ва сирпанчиқ бўлмаслик ҳолати инобатга олинган ҳолатда, кўндаланг қиялиги 1–2% атрофида бўлиши керак.
- Бинолар ичида ҳаракатланиш юзасидан ҳам йўналиш параметрлари таъминоти, фавқулоддаги вазиятларда, ногиронлиги бор инсонларни бинодан эвакуация қилишнинг меъёрий вақтига амал қилиниши, лифт ва кўтаргич мосламаларининг курси-аравача, қўлтиқтаёқ ҳамда юриш мосламаларида ҳаракатланувчи ва ҳ.зо инсонлар учун мавжудлиги ҳисобга олинади.

2.3. Ногиронлиги бор инсонларнинг, транспорт инфратузилмаси объектларига нисбатан, муносабатларидаги эҳтиёжларни ҳисобга олиниши амалдаги шаҳарсозлик меъёрлари ҳамда ШНҚ 2.07.02-07 га биноан тадбиқ этилиши лозим, бу ўз навбатида ўз ичига қуйидаги ҳолатларни қамрайди: ногиронлиги бор инсонларнинг транспорт воситаларидан фойдаланишларидаги эҳтиёжлар доирасида, автобус, трамвай, троллейбус, маршрут такси ва метро йўналишлари борасида мослаштирилган мосламаларнинг мавжудлиги (кўтарма пандуслар, кўтариб — тушириладиган полли автобуслар ва б.қ.).

- Аввалам бор, транспорт ва пиёдалар, шу жумладан, ногиронлиги бор инсонларнинг, ҳаракат йўналишларида ҳудудий дифференциация ҳолатларини инобатга олиш лозим. Ҳаракатнинг параллель йўналишда тўсиқ ҳамда ҳимоя чизиқлари ҳисобга олиниши, кесма йўналишларда эса бошқарилувчи ўтиш мосламалари жойлаштирилиши лозим.
- Ҳаракат йўли кенглиги, таянч мосламали ҳамда курси аравачадаги ногиронларнинг ҳаракатланишларини ҳисобга олган ҳолда — 1,6–2 м дан кам бўлмаслиги керак.
- Интенсив ҳаракатда — 2,4–3,2 м оралиғида. Транспорт кўчаларида пиёдалар ўтиш чизигининг кенглиги 3,2 м доирасида бўлиши лозим. Йўллар қиялиги, зинапоялар, пандуслар, бекатлар ва автомобиль тўхташ жойларининг параметр (ўлчам)лари аниқ кўрсатиб ўтилади.
- Пандуснинг кенглиги 1,0 м дан кам бўлмаслиги керак (истисно ҳолатларда 0,9 м га йўл қўйилади).
- Пандуснинг горизонтал қисмидаги тўғри ҳаракатланиш йўллари ёки бурилишлардаги майдончалар сатҳи 1,5 м дан кам бўлмаслиги керак.
- Пандуслар ўрнатилишидаги қийинчиликлар (меъёрий қияликлар барпо этилишида) юзага келганида, цокол қаватининг нисбатан баланд бўлиши инобатга олинган ҳолда, курси-аравачадаги ногиронлар учун махсус кўтарувчи мосламалардан фойдаланиш назарда тутилиши мумкин.
- Жамоат транспорти бекатлари лойиҳалаштирилиши жараёнида курси-аравачаларнинг тротуар ҳамда кўчанинг қатнов тарафидан кириш учун йўлчалар инобатга олиниши керак.

- Транспорт бекати майдончаси баландлиги кўча сатҳининг қатнов қисмидан, белгиланган тартиб асосида: 0,20 м дан ошмаслиги керак.
- Ҳаракат йўллари барча одамлар учун хавфсиз бўлиши керак, шу жумладан турли тоифа ногиронлиги бор инсонлар учун, айниқса кўзи ожиз одамлар, ҳасса ёрдамида ҳамда ногиронларнинг курси-аравчасида юрадиганлари учун ҳам.
- Ҳамма тўхташ жойлари ногирон курси-аравчаси бемалол кирадиган бўлиши керак. Автобус, троллейбус, трамвай ва бошқа жамоат транспортларга қўлай чиқиш шароитлари ҳар бир бекатда кўзда тутилиши лозим (9-расм).

9-расм. Курси-аравачада ҳаракатланадиган кишиларнинг перрон ҳамда салон поли баландлигидаги говларни енгиб ўтишлари учун пандус мосламаси:

- 1 — курси-аравачада ҳаракатланадиган кишилар учун йиғма пандус;
 2 — курси-аравачада ҳаракатланадиган ногиронлиги бор киши.

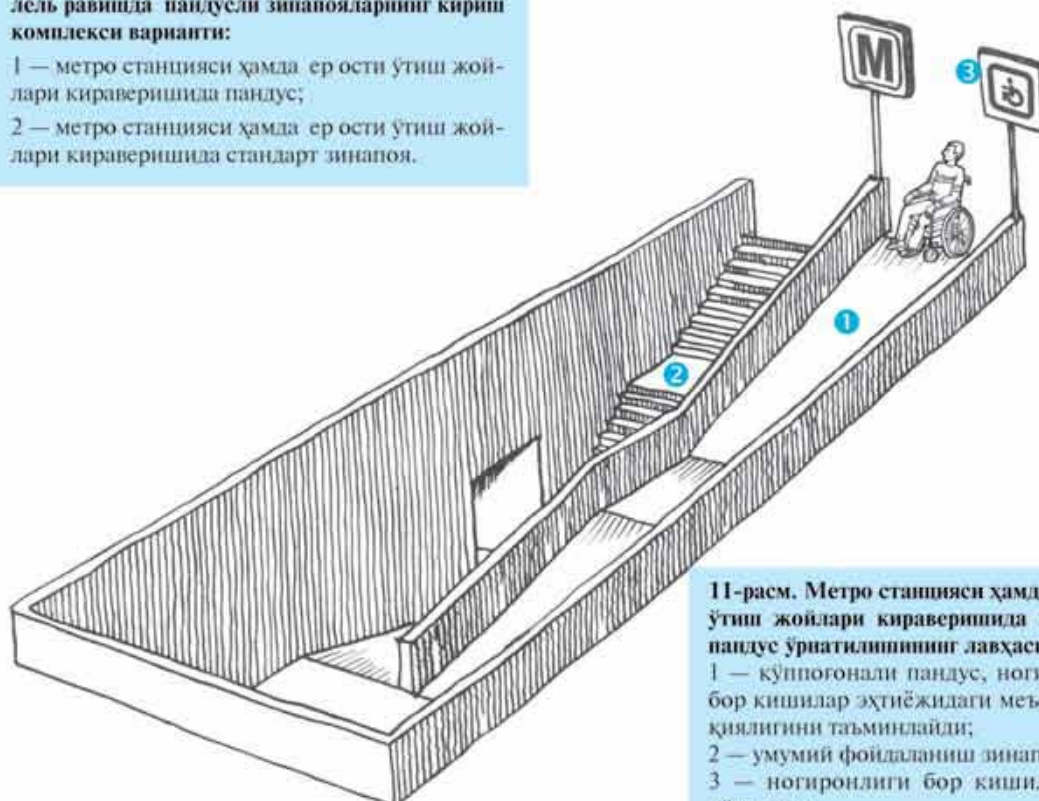
- Транспорт қатновидаги кўчаларда пиёдалар учун ўтиш йўлакчалари, ҳаракатланишида чекланиши бор, шу жумладан курси-аравачаларда ҳамда кўзи ожизлар учун хавфсиз бўлиши лозим. Ҳаракатни тартибга солувчи сигналли воситалар яхши фарқлаш учун қўлай жойлаштирилган бўлиб, кўришида муаммоси бор ногиронлар учун товушли сигналлар, пиёдалар ўтиш йўлакчасидан ҳаракатланиш чоғида ҳаракатни вақтинчалик тўхта-тиб туриш учун тугмалар билан жиҳозланиши лозим (10, 11, 12-расмлар).

10- расм. Таянч-ҳаракатлашнинг ашпаратида нуқсонга эга кишилар учун метро станцияси ҳамда ер ости ўтиш жойларида зинапоё билан параллель равишда пандусли зинапоёларнинг кириш комплекси варианты:

1 — метро станцияси ҳамда ер ости ўтиш жойлари кираверишида пандус;

2 — метро станцияси ҳамда ер ости ўтиш жойлари кираверишида стандарт зинапоё.

11-расм. Метро станцияси ҳамда ер ости ўтиш жойлари кираверишида мураккаб пандус ўрнатилишининг лавҳаси:

1 — кўппогонали пандус, ногиронлиги бор кишилар эҳтиёждаги меъёрий юза қиялигини таъминлайди;

2 — умумий фойдаланиш зинапоёси;

3 — ногиронлиги бор кишилар учун кўрсаткич.

12-расм. Ногиронлиги бор инсонлар учун метро кираверишида ўрнатилган лифт фрагменти:
1 — лифтга кириш;
2 — ногиронлиги бор инсонлар эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда лифтнинг бошқарув панели.

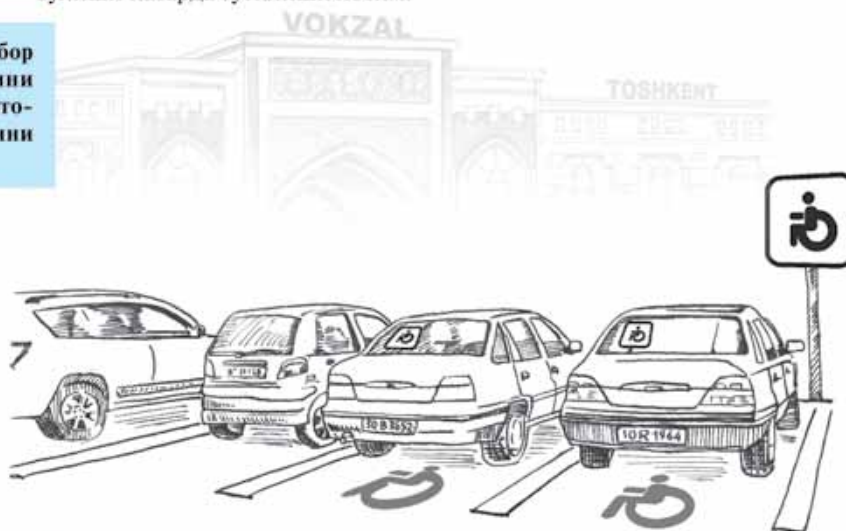
- Автовокзал ва темир йўл вокзалларининг пассажир платформаси (перрон)га олиб чиқувчи тоннелларида пандусларнинг кенглиги 1,5 м бўлиши назарда тутилиши керак, тутқичларнинг баландлиги 0,8 — 0,9 м бўлиши керак. Пандуснинг юзаси қаттиқ ва гадир-будур(сирпанишнинг олдини оловчи) бўлиши керак. Пандуснинг қиялиги 1:10 (13, 14-расмлар).

13-расм. Ногиронлиги бор кишилар учун вокзал (аэропорт, автовокзал ва б.ларга.) мосламали кириш зонаси:
1 — курси-аравачада ҳаракатланадиган кишилар учун пандус;
2 — остонасиз технологияга асосланган, икки томонга суриладиган эшик;
3 — умумий фойдаланиш зинапояси;

- Ер ости йўллари хавфсиз бўлиши лозим, айниқса кўришида муаммоси бор ва курси-аравачасида юрадиган ногирон одамлар учун.
- Аэропорт, автовокзал, автостанция, темир йўл ва метро станцияларида ҳаракат қилиш ҳам қийинчилик солмаслиги керак. Шу боис, транспорт объектлари пандусларининг қулай жойлашганлиги, самолёт, поезд, метро вагонларига кириш йўлларининг қулайлиги назарда тутилиши шарт. Ногиронлиги бор кишиларнинг метродан фойдаланиш имкониятига эгаллиги борасида лифтли кўтаргич ҳамда бошқа кўтарма мосламаларининг бўлиши назарда тутилиши лозим.

14-расм. Ногиронлиги бор кишилар эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда автоулов тўхташ жойларини ташкиллаштириш.

- Шаҳарсозлик меъерлари оуинча, ногиронлиги бор инсонлар турар жойида автомашиналар сақлаш жойлари, гаражлар ва бошқа очиқ тўхташ жойлари, шунингдек, автомашиналарнинг қисқа вақт турар жойлари ажратилиши керак (турар жойларида машина жойларининг 25–30 % ногиронлиги бор инсонларга берилиши лозим).
- Ногиронлиги бор кишилар ишлайдиган корхоналар ва ташкилотлардаги автомобиль тўхташ жойларида ногиронлиги бор инсонлар автомашиналари учун жаҳон бўйлаб қабул қилинган махсус информацион белгилари билан кўрсатилган жойлар ажратилиши лозим. Жойларнинг сони маҳаллий талабларга кўра (ногиронлиги бор ишчилар сонига кўра 5–10 % ёки 15–20 % гача) кўрсатилади.
- Савдо марказлари, маданий ва спорт объектлари, илмий тадқиқот ва олий ўқув юртлари олдидаги автомобиль тўхташ жойларида ногиронлиги бор инсонлар учун 5–10 % машина жойлари ажратилади (кўрсаткичлар маҳаллий қарорларга кўра ўзгартирилиши мумкин).
- Замонавий техник восита, сигнализация ва маълумот тизимларининг ногиронлиги бор инсонлар қандай қабул қилишларига, айниқса эшитишида ҳамда кўришида муаммоси бор кишилар учун ишлаб чиқарилишига аҳамият бериш керак.
- Маълумот техник воситалари тизими ногиронлиги бор инсонларни атроф муҳитда йўл топишига кўмаклашади, ҳамда йўл ҳаракатида хавфсизлик ва қулайликни таъминлайди, у ёки бу хизматлардан фойдаланиш, объектлар, ҳужжатлар, материалларнинг таърифи ҳақида маълумот олиш имкониятини яратади.
- Амалиётда текстофон, яъни имо-ишора орқали ногиронлиги бор кишилар билан суҳбат олиб бориш учун мўлжалланган аппаратлардан кенг фойдаланиш керак.
- Замонавий тифлотехник воситалари кўришида муаммоси бор одамларга маълумотни яхши қабул қилишида ёрдам беради. Буларга диктофонлар, босма учун Брайл шрифтли клавиатуралар ва бошқа ускуналар киради.

3

ТУРАР — ЖОЙ ТАЪМИНОТИ (НОГИРОНЛАРНИНГ ЭҲТИЁЖЛАРИ ВА МАХСУС ШАРОИТЛАРИНИ ҲИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА)

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 10-моддаси

«...Ногиронлар ёки ўз таркибида ногирон бор оилалар эгаллаган турар жойлар, шунингдек ногиронлар учун қурилаётган уй-жойлар ногиронни реабилитация қилишнинг яқка тартибдаги дастурига мувофиқ махсус воситалар ва мосламалар билан жиҳозланиши керак. Бундай турар жойларни жиҳозлаш уй-жой фонди ўз тасарруфида бўлган ташкилотлар томонидан амалга оширилади. Бу тадбирларни молиялаштириш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади. Мазкур объектларни уларга ногиронларнинг тўсқинликсиз кириши учун мослаштиришнинг имкони бўлмаган ҳолларда, тегишли ташкилотлар ногиронларнинг эҳтиёжларини қаноатлантиришни таъминловчи зарур чора-тадбирларни ишлаб чиқиши ва амалга ошириши керак...»

3.1. Ногиронлиги бор инсонларни турар — жой билан таъминлаш Ўзбекистон Республикасининг қонунчилиги ва Турар жой кодексига мувофиқ ҳолда амалга оширилади.

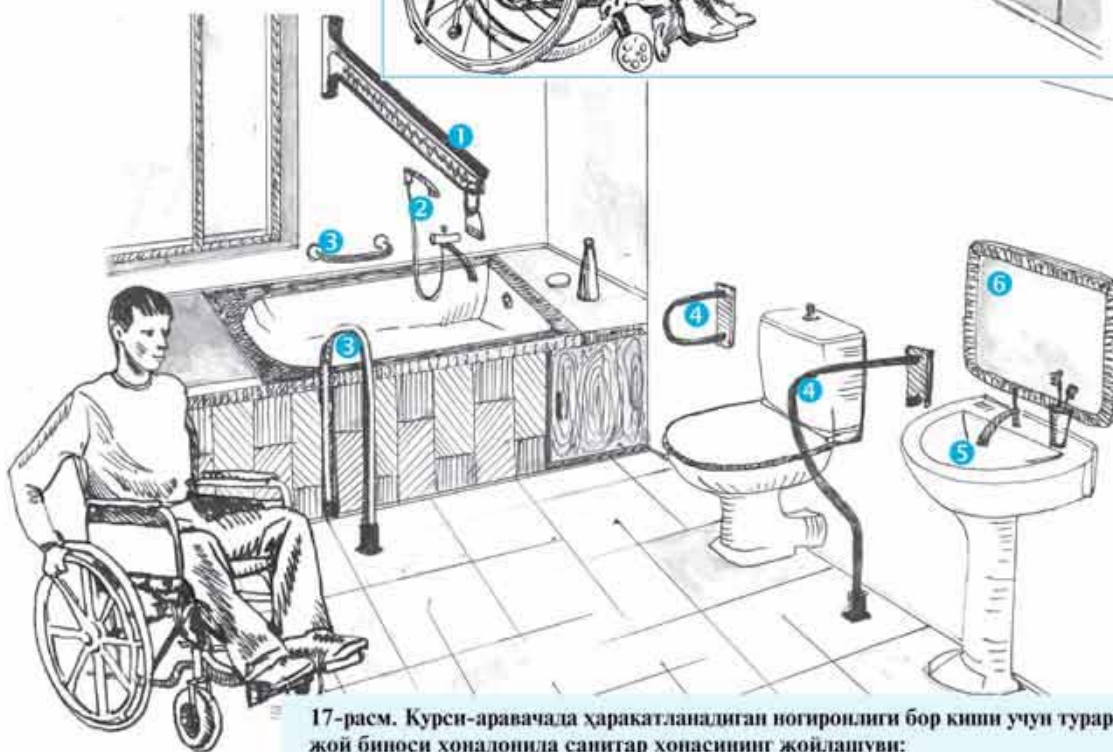
- Мустақил яшаётган, ногиронлиги бор инсонлар ва ногирони бор оилаларга ижтимоий турар жой, хонадон ва уй қурилиши белгиланган.
- Турар жой ва умумий майдон билан таъминланиш турар — жой кодексига мувофиқ равишда белгиланади. Ҳар хил тоифадаги ногиронлиги бор инсонлар ҳисобга олиниб, шунга биноан мослаштирилган турар — жой майдонлари кўрсаткичи қабул қилинади. Курси — аравачадаги ногиронлар учун 23 м²/киши турар — жой майдони қабул қилинган (ногиронлар тоифасига кирмайдиган фуқаролар учун умумий майдон кўрсаткичидан ижтимоий турар жой, санитария-гигиена меъёрига кўра 16 м²/киши белгиланган).
- Хонадонли уйлар, амалдаги аҳолини имтиёзли жойлаштириш меъёрлари асосида, лойиҳалаштирилиб, ҳокимиятларнинг топшириқлари асосида техник вазифалар ишлаб чиқарилади. Бу техник вазифалар ногиронлиги бор инсонлар ва уларнинг оилаларини турар жойлари билан таъминланиш лойиҳаларига киритилади.

- Хонадон таркиби ва майдонларининг кўрсаткичлари ШНҚ 2.08.01-05 «Турар — жой бинолари»да белгиланган. Белгиланган меъёрларда ногиронлиги бор кишиларнинг эҳтиёжлари ҳисобга олинган (кўришида муаммоси бор ва курси — аравачасида ҳаракатланадиган ногиронлиги бор инсонларнинг турмуш тарзи ва ҳаракатланишига хос жойлар). Бу меъёрлар хоналарнинг, ошхоналарнинг, коридорларнинг, йўлакларнинг, ёзги хоналарнинг (айвонларнинг) санитар тизимлар майдонлари ва ўлчамлари асосида меъёрлаштирилган (15, 16, 17-расмлар).
- Ногиронлиги бор инсонлар турар жойлари кириш учун пандуслар билан таъмирланган бўлиши керак. Бундан ташқари ногиронлар турар жойлари қулай кириш ҳудудларига, ушлагичли даҳлиزلарга эга бўлиши керак (18, 19-расмлар).
- Ногиронлиги бор инсонлар ва қарияларни жойлаштиришга мўлжалланган ижтимоий йўналтирилган хонадонларидан иборат турар жойларни яшаш мажмуалари борасида шакллантириш маъқул. Бу яшаш мажмуалари жамоага хизмат кўрсатадиган жойлардан иборат бўлиши лозим (маиший, соғломлаштириш ва турмуш тарзига мўлжалланган). Шунингдек, ногиронлар меҳнати учун уй устахоналари ёки жамоавий меҳнат шароити яратилиб берилиши назарда тутилади.

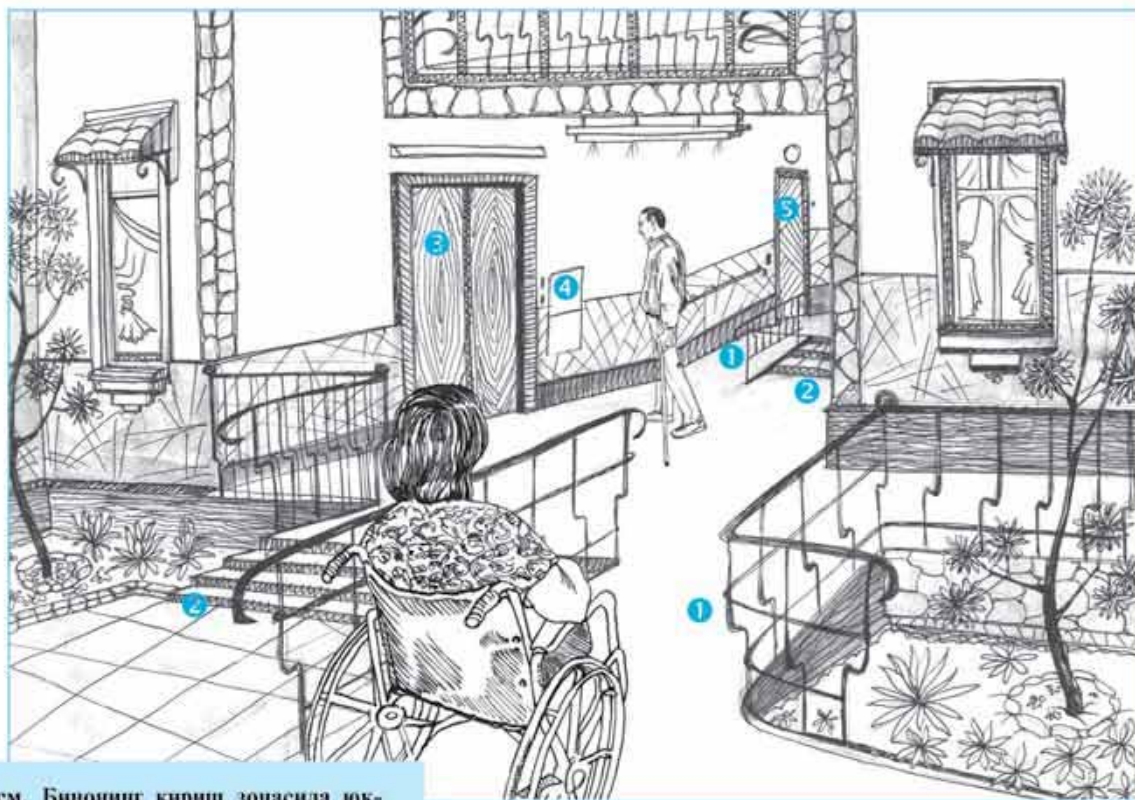
15-расм. Курси-аравачада ҳаракатланадиган киши учун мослаштирилган ётоқхонаси.

16-расм. Ногиронлиги бор кишилар учун турар-жой хонадонда ошхона жойлашувининг фрагменти (лавҳаси).

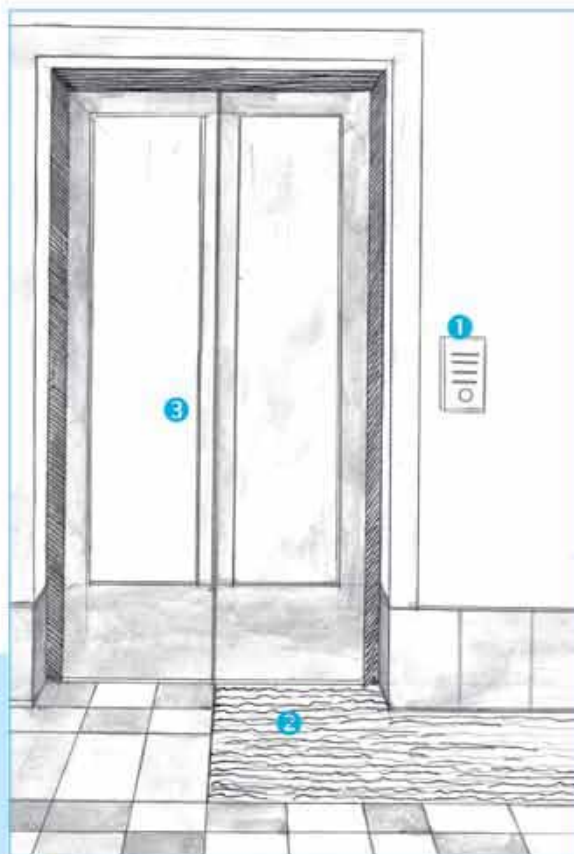
17-расм. Курси-аравачада ҳаракатланадиган ногиронлиги бор киши учун турар-жой биноси хонадонда санитар хонасининг жойлашуви:

- 1 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга кишиларни вертикал ҳолатда ушлаб туриш учун мослама;
- 2 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга кишилар қулай фойдаланишлари учун душнинг оптимал баландликда ўрнатилиши;
- 3 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга кишилар ваннадан фойдаланишлари учун тутқичларнинг ўрнатилиши;
- 4 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга кишилар унитаздан фойдаланишлари учун тутқичларнинг ўрнатилиши;
- 5 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга кишилар ювингичли раковинадан имконият доирасида фойдаланишлари учун мувофиқ баландликда ўрнатилиши;
- 6 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга кишилар фойдаланишлари учун имконият доирасида кўзгунинг мувофиқ баландликда ўрнатилиши.

18-расм. Бинонинг кириш зонасида юк-йўловчи лифтининг ташқи киравериши жойлашуви:

- 1 — курси-аравада ҳаракатланадиган кишилар учун тўсиқли пандус;
- 2 — умумий фойдаланиш зинапояси;
- 3 — юк-йўловчи лифти;
- 4 — ёритиш, товушли, Брайл шрифти асосида маълумот улашишга асосланган хабар бериш мосламасининг эълон ёзуви;
- 5 — умумий фойдаланишга мўлжалланган кириш эшиги.

19-расм. Лифт кираверишининг ташкиллаштирилиши:

- 1 — ўзаромулоқот мосламаси (домофон);
- 2 — дағал йўлакча;
- 3 — бинога кираверишнинг остонасиз эшиги.

3.2. Ёлғиз ногирон болалар ва катта ёшли ногиронлар, қариялар, доимий боқишга муҳтож бўлганлар учун интернат-уйлари мўлжалланган. Уларнинг ичида яшаш хоналари, тиббий ёрдам хоналари, умумий маданий-маиший хизмат хоналари, маъмурий ва хўжалик хоналари жойлаштирилиши кўзда тутилиши лозим. Мактаб таълим дастури билан ўқиётган болалар учун интернат-уйлар тўртинчи (4) бўлимда кўриб чиқилган.

- Бинолар ва уларнинг майдонларидан ижтимоий-иқтисодий самарадор фойдаланиш талабаларини ҳисобга олиб, маданий-маиший ва тиббий соғломлаштириш хоналари, ривожланган мажмуалар қаторига киритиш зарурлиги муносабати билан интернат-уйларининг рационал сигимлиги 100 дан 300 гача белгиланган жой бўлиши лозим.
- Замонавий тўлиқ жиҳозланган, мажмуа талаблари нуқтаи назаридан: турмуш тарзи ва ногиронлиги борлигига кўра, халқаро стандартларини ҳисобга олган ҳолда, ижтимоий хизмат кўрсатишга жавоб берадиган интернат-уйлар қурилиши лозим.
- Катта ёшли кексалар учун интернат-уйи биноларининг ҳажми ва режалаштириш хулосалари юзасидан инобатга олинadиган талаблар, хоналарнинг таркиби ва параметрлари қўшиб ҳисобланганда, ШНҚ 2.08.01-05 «Турар-жой бинолари»да белгиланган.

4

МАДАНИЙ-МАИШИЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ҲАМДА ЖАМОАТ ОБЪЕКТЛАРИДАН ҚУЛАЙЛИКЛАРНИ ТАЪМИНЛАШ

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 10-моддаси

«Давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар (бундан буён матнда ташкилотлар деб юритилади) ногиронларнинг (шу жумладан ўриндиқли аравача ҳамда етакловчи итлардан фойдаланувчи ногиронларнинг) ижтимоий инфратўзилма объектларига (турар жойларга, жамоат ва ишлаб чиқариш биноларига, иморатлар ва иншоотларга, соғлиқни сақлаш ва спорт объектларига, маданий-томошагоҳ ҳамда бошқа муассасаларга) тўсқинликсиз кириши учун, шунингдек темир йўл, ҳаво, сув транспортидан, шаҳарлараро автомобиль транспортидан, шаҳар ва шаҳар атрофига қатнайдиغان йўловчилар транспортининг барча турларидан, транспорт коммуникацияларидан, умумий фойдаланишдаги алоқа воситалари ва ахборот воситаларидан тўсқинликсиз фойдаланиши учун шароитлар яратиши шарт...»

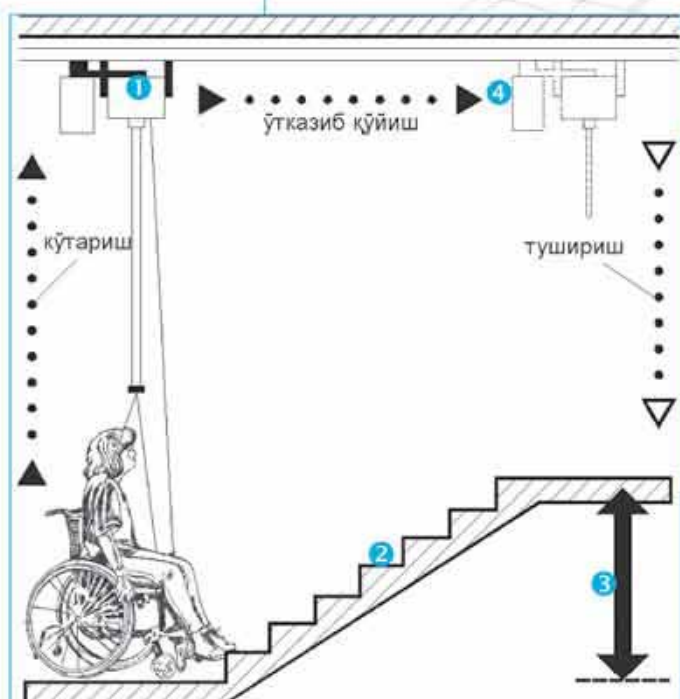
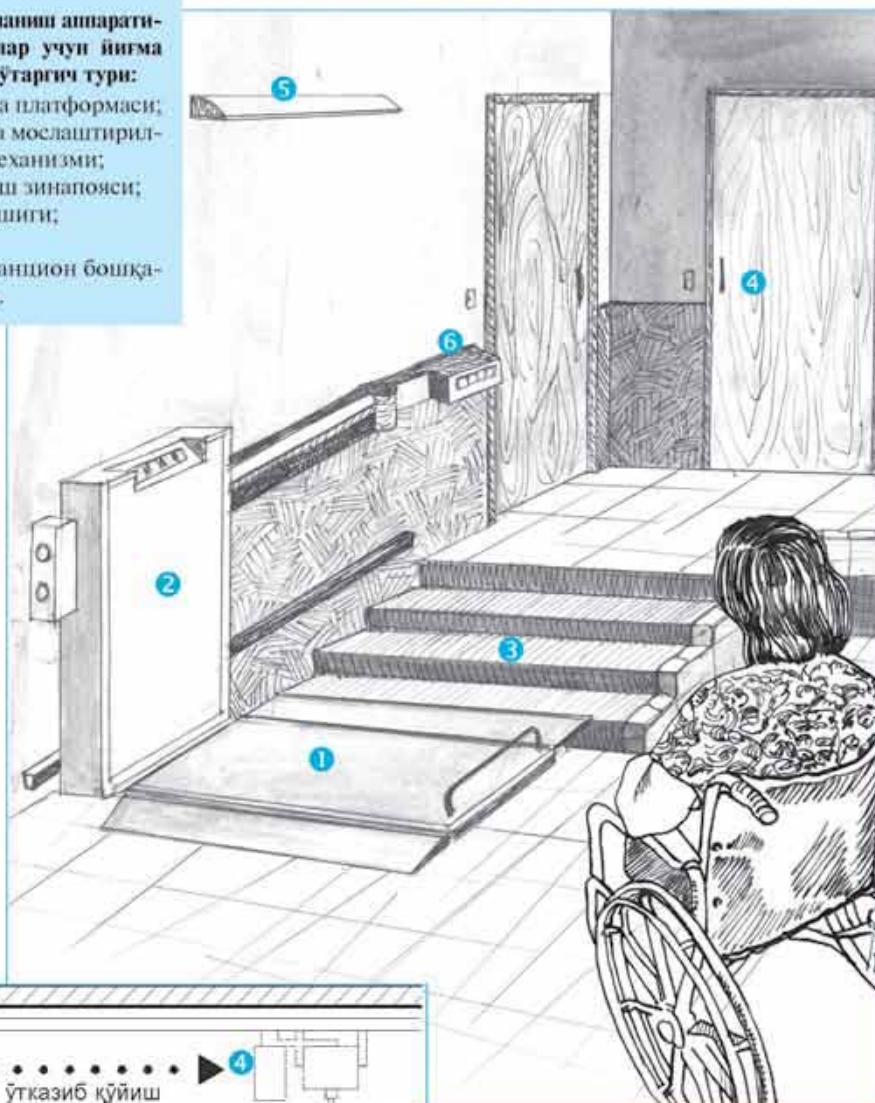
4.1. Барча жамоат фойдаланиш бинолари ва иншоотлари, шу жумладан маъмурий бошқарув доирасидаги, республика, вилоят ва маҳаллий миқёсдаги, банклар, молиявий тузилмалар, прокуратуралар, судлар, милиция, паспорт бўлимлари, маориф йўналишидаги ташкилотлар, маданий-оқартирув ва савдо-маиший хизмат бинолари, поликлиникалар, даволаниш ва соғломлаштириш, бадантарбия ва спорт йўналишидаги ва ҳ.золар, барча тоифадаги ногиронлиги бор кишилар (эшитиши, кўриши, таянч ҳаракатланиш функциясида муаммоси бор одамлар) фойдаланишлари учун имкониятга эгалик даражасида бўлиши лозим. Жамоат биноларининг барча турдаги нусхалари амалдаги лойиҳалаш меъёrlари (ШНҚ 2.07.02. га биноан) га мувофиқ равишда:

— тегишли кўрсаткичларга ҳамда товушли ахборот берувчи мосламалар, кириш йўлаклари курси-аравачалар ҳаракати учун нишаб пандуслар, лифтлар ёки бошқа кўтаргич қурилмалари билан таъминланиши лозим (20, 21, 22-расмлар);

— шунингдек бино ичида ҳаракатланишнинг меъёрий ўлчовлари, фавқулоддаги (ёнғин, буруқсаб туташ, зилзила) ҳолатларда одамларни бинолардан эвакуация қилиш (бехатар жойларга кўчириш) учун меъёрий вақт чегаралари белгиланиб, санитария-маиший иншоотларнинг ўлчовлари таалаблар даражасида бўлишига риоя килинади. (23, 24-расмлар).

20-расм. Таянч-ҳаракатланиш аппарати-
да нуқсонга эга кишилар учун йиғма
платформали тўсиқли кўтаргич тури:

- 1 — кўтаргичнинг йиғма платформаси;
- 2 — пультли бошқарувга мослаштирил-
ган тўсиқли кўтаргич механизми;
- 3 — умумий фойдаланиш зинапояси;
- 4 — оstonасиз кириш эшиги;
- 5 — ёритиш лампаси;
- 6 — кўтаргичнинг дистанцион бошқа-
рувчи пульт механизми.

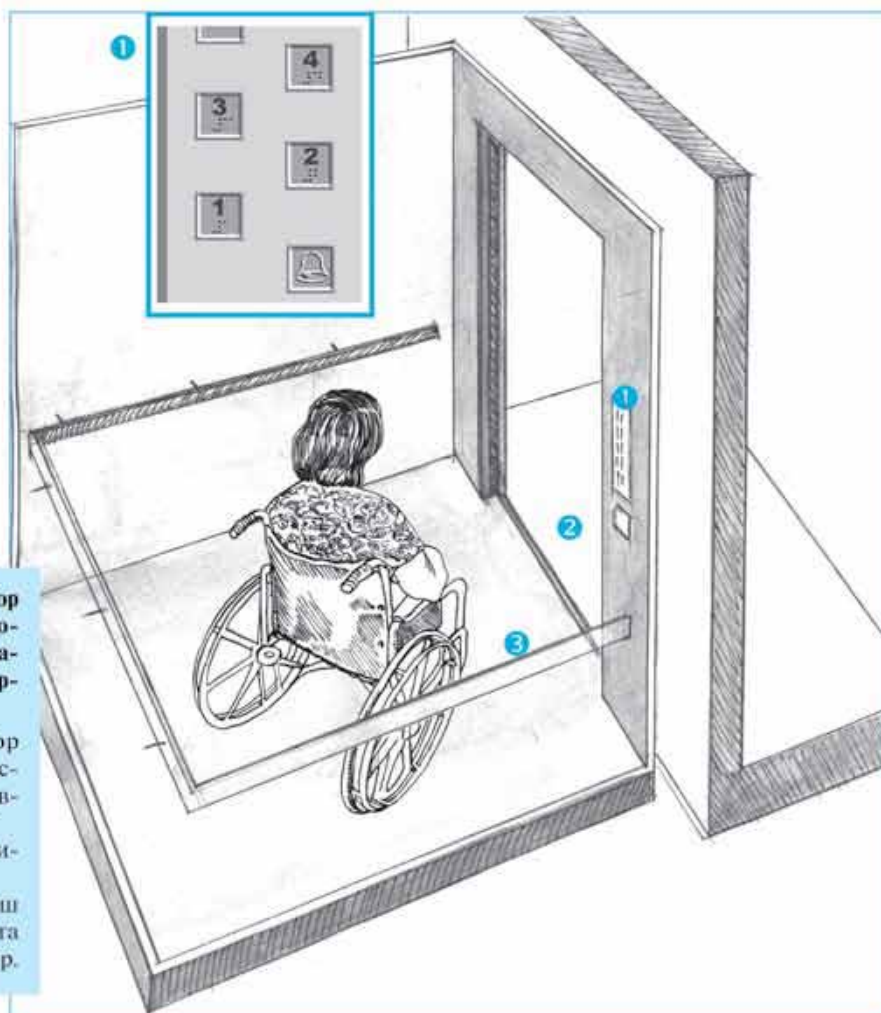

21-расм. Ноғиронлиги бор киши ҳаракат-
ланишида баландлик ғовларини ситиб ўтиши
учун монорельс туридаги кўтаргич:

- 1 — электр кўтаргич;
- 2 — умумий фойдаланиш зинапояси;
- 3 — баландлик ғовлари;
- 4 — монорельс.

22-расм. Ногиронлиги бор киши эҳтиёжларини инобатга олувчи лифт лавҳаси (лифт деворлари шартли кўрсатилмаган):

1 — ногиронлиги бор киши эҳтиёжларига мослаштирилган бошқарувли лифт панели;
2 — оstonасиз лифта киравериш;
3 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга кишилар учун тутқичлар.

- Барча амбулатория-поликлиника (шифохона) ва даволаш-профилактика бинолари ногиронликка эга кишилар учун қаватларга кўтарилиш имконини берувчи шифохона лифтлири билан жиҳозланиши керак.

4.2. Ўқув хоналари, лабораториялар, маъруза заллари, томоша ва спорт-томоша залларида, кафелар ҳамда ресторанларда қулай ва тез эвакуация (бехатар жойларга кўчириш)ни ҳисобга олган ҳолда курси-аравачалардаги ногиронлиги бор инсонларни жойлаштириш учун жойлар мўлжаллаб қўйилиши лозим.

- Барча таълим, маданий-томоша муассасалари ногиронлиги бор инсонларнинг эшитишлари орқали ахборот қабул қила олишлари учун зарур бўлган тегишли техник асбоб-ускуналарга эга бўлишлари лозим.
- Дўконлар, бозорлар, маиший хизмат кўрсатиш корхона бинолари учун биноолди кириш йўллари (пандус) дан ташқари, ногиронлиги бор кишиларнинг курси-аравачаларда савдо заллари, буюртма бериш ва қабул қилиш жойлари, сартарошхона салонларидаги йўлаклар бўйлаб ҳаракатланиши учун имкониятлар яратилиши зарур. Маиший-савдо корхоналарининг жиҳозлари товар ва маҳсулотлардан, ҳисоб-китоб кассаларидан эркин тарзда фойдаланиш имконини бериши даркор.

23-расм. 90° бурилган коридор жойлашувининг лавҳаси, буида курси — аравачада ҳаракатланувчи ногиронлиги бор киши эҳтиёжлари инобатга олинади:

- 1 — остонасиз хонага кириш эшиги;
- 2 — бинодаги коридор кенлиги 2,4 м дан кам бўлмаслиги керак;
- 3 — кўзи ожиз ва кўришида муаммоси бор кишилар ҳаракатланишлари учун коридор деворларидаги тутқичлар.

- Ташриф буюрувчиларга мўлжалланиб тегишли таблолар, кўрсаткичлар, овозли белгилар қўлланилиши лозим (25-расм).

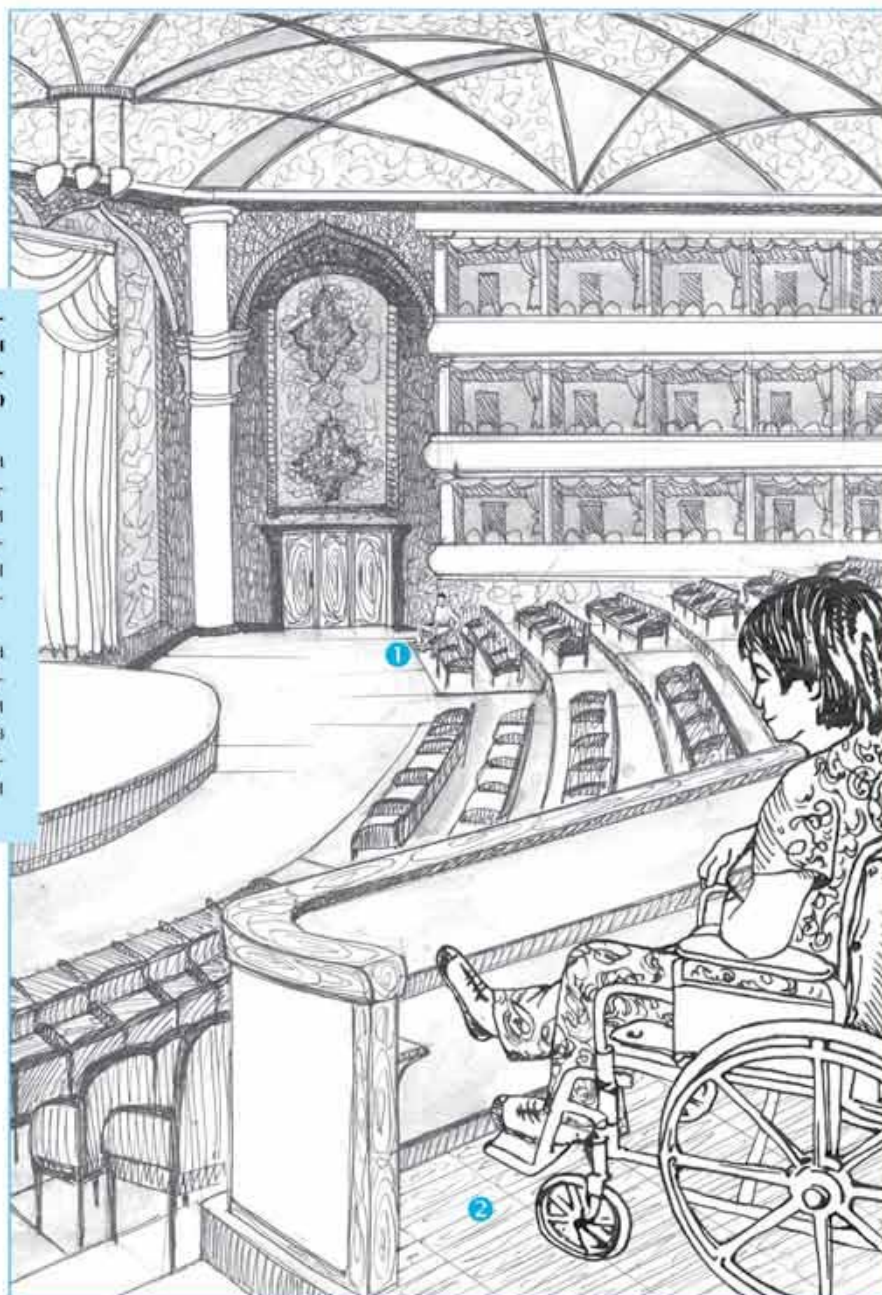
4.3. Барча маъмурий, илмий-лойиҳавий, молиявий, солиқ ва банк ташкилотлари ишга жойлашиш, ходимлар иш ўринларига талабгор бўлган ҳолатларда, курси-аравачалардаги ногиронлиги бор инсонлар фойдаланишлари учун имконият даражасида бўлиши лозим. ШНҚ 2.07.02-07 га мувофиқ бинолар, асосий вазифадаги иншоотлар ва санитария-маиший шўъбалар ҳажмий-режалаштириш қарорларига оид равишда, барча талабларга нисбатан, риоя қилиниши лозим.

- Жамоат биноларининг курси-аравачадаги ногиронларга хизмат кўрсатиш махсус зоналари қондага кўра, мазкур бино умумий сигимининг 5% ёки ташриф буюрувчилар умумий сонининг 5% ҳисобида мўлжалланиши керак (лойиҳалашга берилган топшириқда кўрсаткичлар аниқ берилади).

24-расм. Курси-арава-чада ҳаракатланадиган кишилар учун томошабинлар залида ўринлар жойлашуви:

1 — курси-арава-чада ҳаракатланадиган кишининг фавқулоддаги ҳолатда тез эвакуациясини ҳисобга олган ҳолдаги ўрин жойлашуви;

2 — курси-арава-чада ҳаракатланадиган кишининг фавқулоддаги ҳолатда 2-қаватдан тез эвакуациясини ҳисобга олган ҳолдаги ўрин жойлашуви.

- Бино ёки иншоотнинг ҳар бир қаватида ногиронлар учун қулай жойда хизмат кўрсатиш ёки хоналарга қандай ўтиш ҳақида маълумотлар зонаси, шунингдек, 2–3 кишилик дам олиш зонаси ва бир ёки икки курси-арава-ча учун туриш жойи назарда тутилиши керак.

- Рўйхатга олиш муассасалари, банклар, меҳмонхоналар, чипталар сотувчи ва хизматлар тўловини амалга оширувчи кассалар, маъмурий муассасалари, савдо-маиший корхоналарида барьерлар, пештахталар, столлар ва бошқа хизмат кўрсатувчи мосламалар курси-арава-чадаги ташриф буюрувчилар учун полдан 0,8 м дан ортиқ бўлмаган баландликда бўлиши керак.

25-расм. Ногиронлиги бор кишилар эҳтиёжларига мослаштирилган супермаркет зали:

- 1 — ногиронлик курси-аравачаси эркин бурилиши учун пештахта ҳамда сотувчи бўлими оралигида бўш жой (яланглик) жойлашуви;
- 2 — сотувга қўйилган товарлар ва ўз-ўзига хизмат кўрсатиш шаҳобчалари оралигидаги жой масофасининг 1,0 мдан кўп бўлмаслиги;
- 3 — касса олди жой оралиги, курси-аравачасида эркин ҳаракатланишлари учун.

- Спорт иншоотлари, спорт ва тренажёр заллари, бассейнларда ногиронларнинг жисмоний имкониятларини ҳисобга олган машғулотлар учун шароитлар назарда тутилиши керак.

4.4. Ногиронлиги бор инсонлар ва қарияларга хизмат кўрсатиш ижтимоий ҳудудий марказларида, бино ичида фойдаланиш имкониятига эгаликни яратиш талаблари билан бир қаторда маиший хизмат кўрсатиш, даволаш, соғломлаштириш, бўш вақтни ташкиллаштириш, шунингдек йўлланмалар бўйича вақтинча (ўрнатилган муддатда) яшаш учун жойлар олдиндан тайёрлаб қўйилиши лозим.

- Ногиронлиги бор инсонларни реабилитация қилиш муассасаларида махсус жиҳозлар билан, жумладан, тутқичлар ва бошқа мосламалар билан ечиниш-кийиниш хоналари, ҳаложой ва ювиниш хоналари ҳамда жисмоний-спорт ва тренажер залларида курси-аравачалардаги ногиронлар учун чўмилиш ҳавзалари кўтаргичли мосламалар билан таъминланиши лозим.

4.5. Санаторийлар, пансионатлар, дам олиш уйлари ва меҳмонхоналар, мотелларда эшитиш, кўриш қобилиятида муаммоларга эга ҳамда курси-аравачаларда ҳаракатланувчи инсонларни жойлаштириш учун махсус хоналар олдиндан тайёрлаб қўйилиши лозим. Турар жой биноларининг ўрнашуви фавқулодда ҳолатларда бинодан тезкор эвакуация қилиш талабларини кўзда тутган ҳолда амалга оширилиши керак, шунингдек барча яшаш хоналари ушбу муассасанинг қолган бинолари билан, шу жумладан, ошхона заллари, ресторанлар, томоша заллари, бўш вақтда кўнгил очиш масканлари, хизмат кўрсатиш салонлари ва ҳ.зо қулай алоқа тизимига эга бўлиши лозим.

- Ногиронлиги бор инсонлар яшаш хоналари ШНҚ 2.07.02-07га биноан, техник жиҳозлар, сигнализация (хизматчи ходимларни товушли, матнли ва ҳ.зо чақириш) мосламалари билан таъминлашни кўзда тутувчи талабларига жавоб бериши лозим.

5

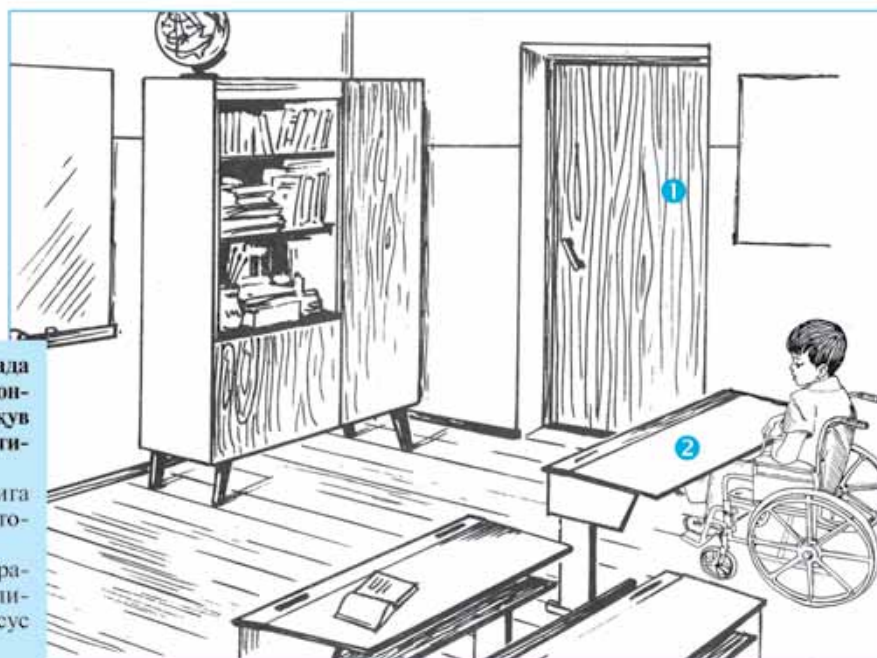
ТАЪЛИМ КАСБГА ТАЙЁРЛАШ ВА ОЛИЙ ЎҚУВ
ЮРТЛЮРИ БИНОЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ
ИМКОНЯТИНИ ТАЪМИНЛАШ

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 17-моддаси

«Ногиронларнинг умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълими барча таълим муассасаларида, зарур бўлган ҳолларда эса ихтисослаштирилган таълим муассасаларида амалга оширилади.

Стационар даволаш-профилактика ёки реабилитация қилиш муассасаларида даволанаётган ногирон болалар учун ўқув машғулоти ташкил этилади»

5.1. Ўқув юртлиори биноларининг ҳажмий — лойиҳалаш режалари, бинолар майдонлари ва таркибига оид талаблар ШНҚ 2.08.02-07 ва ШНҚ 2.08.05-08 га мувофиқ равишда санитария-гигиена меъёрлари ва лойиҳалашнинг умум-мажбурий қурилиш тартиб — қоидаларини эътиборга олган ҳолда белгиланади (расм-26).

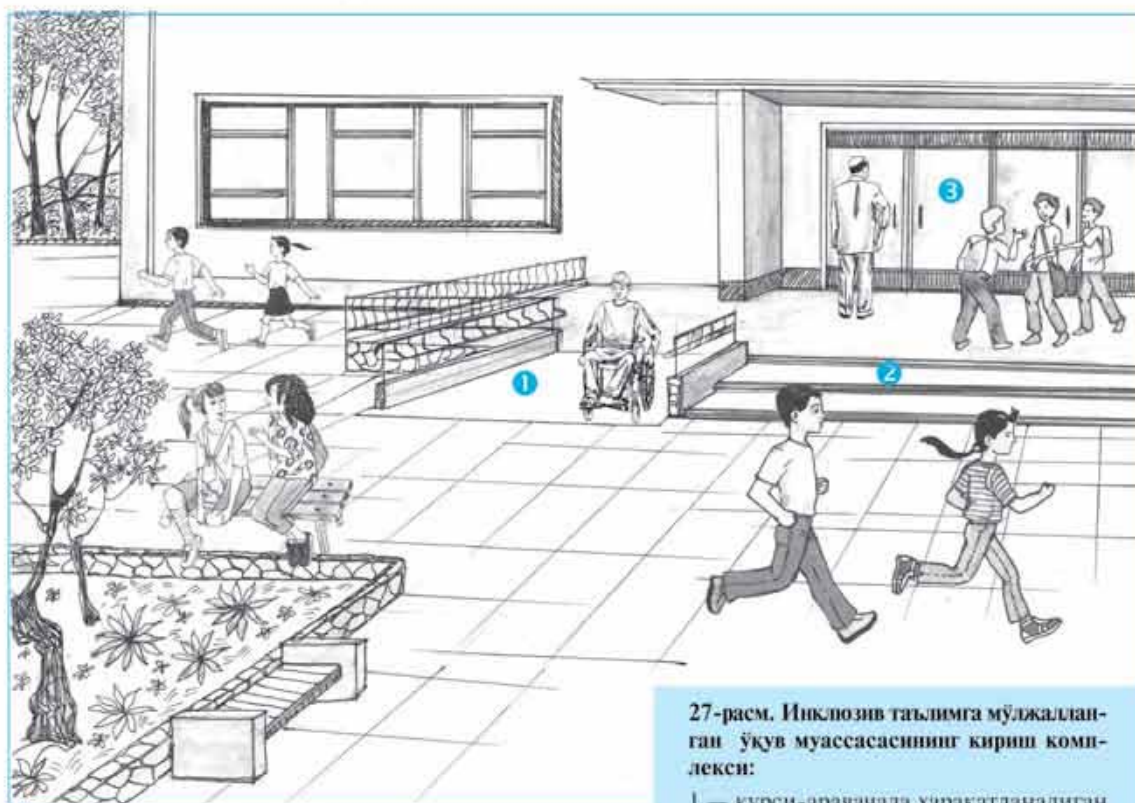

12-расм. Курси-аравачада ҳаракатланадиган ногиронлиги бор киши учун ўқув муассасасининг мослаштирилиши:

1 — ўқув аудиториясига кириш учун тўсиқли остонасиз эшик;

2 — курси-аравачада ҳаракатланадиган ногиронлиги бор киши учун махсус ўқув партаси.

- Кўрсатилган махсус муассасалар, ногиронлиги бор болалар гуруҳлари учун, мўлжалланган майдонлар ва тайинланган ёрдамчи биноларда янада қулайроқ жойлашишларини ҳисобга олган ҳолда лойиҳалаштирилади. Барча мактабгача таълим муассасалари учун умумий бинолардан ташқари, таркибида машғулотлар ўтказиш (логопедик ва бошқалар) учун реабилитация бинолари, шифокорлар махсус хоналари, даволаш-соғломлаштириш бинолари (физиотерапевтик, турли фавқулоддаги ҳолатлар) кўзда тутилади.
- Ихтисослаштирилган болалар мактабгача таълим муассасалари маъмурий ҳудуд идоралари туркумига мансубдир, имкониятга эгалик радиуси меъёрлаштирилмаган.
- Майдонлар, иншоотларнинг меъморчилик хусусияти, бинолар таркибига ҳамда техник жиҳозланишига нисбатан (жорий қурилиш меъёрлари ва халқаро меъморчилик — қурилиш тажрибасига асосан) бўлган барча замонавий талабларни эътиборга олган ҳолда, ушбу турдаги сифими катталаштирилган 6–10 гуруҳларга мўлжалланган болалар боғчаларини қуриш мақсадга мувофиқдир.
- Муассасалар ҳажми бинолар ва ҳудудларнинг (барча зарурий иншоотлар ва жиҳозларнинг таркибий қисмларини жойлаштириш орқали) очиқ майдонларидан самарали фойдаланиш талаблари билан белгиланади (27-расм).

27-расм. Инклюзив таълимга мўлжалланган ўқув муассасасининг кириш комплекси:

- 1 — курси-аравачада ҳаракатланадиган ҳамда таянч-ҳаракатланиш аппаратида нуқсонга эга ўқувчилар учун тўсиқли пандус мосламалари;
- 2 — умумий фойдаланиш зинапояси;
- 3 — остонасиз технологияга асосланган, икки томонга суриладиган эшик.

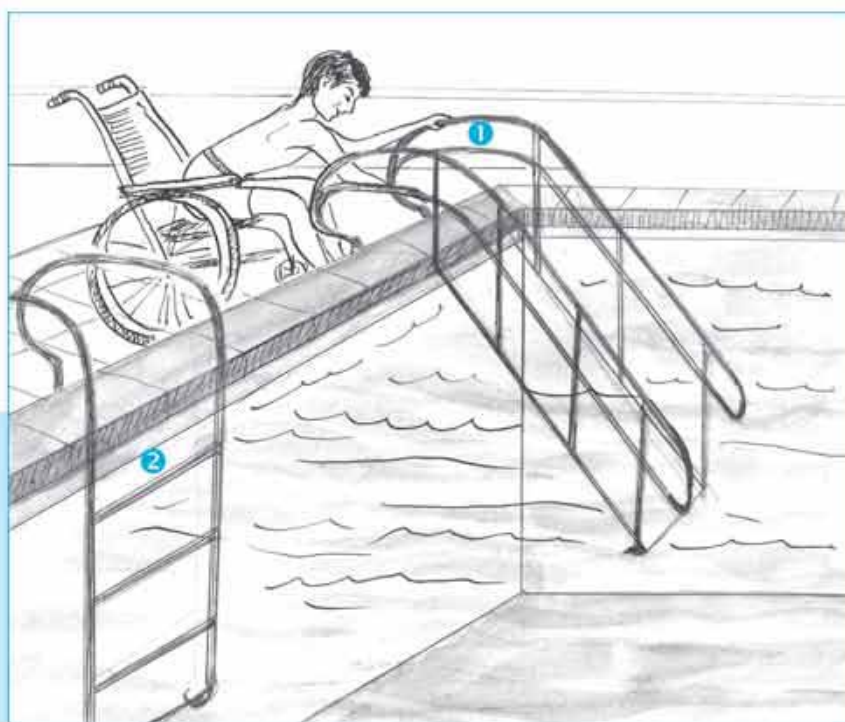
5.2. Жисмонан ва ақлан заифлик муаммоларига эга бўлган болалар таълими таъминланишида, махсус мактаб-интернатлари тайинланиши, шунга биноан қуйидаги асосий тиббий муаммоларга эга бўлган болалар таълим олиши кўзда тутилади:

- кўриш салоҳияти паст ва кўришда муаммоси бўлган болалар учун;
 - эшитишида муаммога эга ва кар-соқовлик муаммоси борлар;
 - таянч-ҳаракат тизимида муаммога эга бўлганлар (БЦП асоратлари натижасида);
 - ақлан заифлик муаммоси бўлган болалар.
- Амал қилинаётган санитар-гигиеник меъёрларга кўра, синф ўқувчилари сони 12 кишидан ошмаслиги керак, қўшимча гуруҳларда эса — 7 киши.
 - Махсус мактаб-интернатларини лойиҳалаштириш умумий бино ва иншоотларни қуриш қоидалари ва махсус нормативлар ҳамда ҳужжатлар ШНҚ 2.08.05-08 асосида қурилиши керак. Мактаб-интернатлари таркибида яшаш жойи, даволаш ва реабилитация қилиш ҳолатлари инобатга олиниши лозим. Мазкур интернатлар, оиласи бор болалар учун мўлжалланганлиги боис, уларни реабилитация қилиш мобайнида фаол иштирок этиши кўзда тутилади. Дам олиш кунлари ва таътил пайтлари ота — оналар болаларини уйларига олиб кетадилар.
 - Мактаб-интернатлари таркибидаги болаларнинг ёшига қараб ёш, ўрта ва катта ёшдаги болалар учун яшаш ва ўқишларида, болаларнинг ногирон эканликларини ҳисобга олган ҳолда шарт — шароитлар яратилиб берилиши керак. Эшитишида ва кўришида муаммога эга ва кар-соқовлик муаммоси бор ҳамда таянч-ҳаракат тизимида муаммога эга бўлган болалар учун давлат таълим стандартлари даражасида бошланғичдан то олий ўқув юртларига киргунига қадар ўқув дастури тайёрланади (жисмоний имкониятларини инобатга олган ҳолда).
 - Ақлан заифлик муаммоси бўлган болалар учун бошланғич таълим ёки 9 йиллик мактаб таълими махсус тузиб чиқилади. Синфларни 16 та ўқувчигача тўлдириш мумкин.
 - Махсус мактаб-интернатлари бошқа мактаблар сингари ҳар бир фандан махсус синф хонасига эга таркибида бўлиб, жумладан кимё, физика, биология каби мактабнинг асосий фанлари учун ҳам синф хоналари ажратилади. Кўрсатилган ўқув юртлири логопедик билимлар, меҳнат, маданият, рассомчилик ва меъморчилик билан шуғулланиш учун синфларга эга бўлишлари керак. Бундан ташқари тикувчилик, қўшиқчилик ва санъат хоналари бўлиши ҳам назарда тутилади; спорт зали, мажлислар зали, ошхона ва профессионал ўрганиш учун амалий устахоналар, даволаш ва соғломлаштиришга мўлжалланган реабилитацион хоналарга эга бўлиш ҳам кўзда тутилади. Мактаб-интернат ҳудудида рекреацион майдончалар ва қурилмалар тўплами кўзда тутилиб, очиқ ҳаводаги машғулотларни олиб бориш учун маконлар, жисмоний ва спорт комплексини яратиш кабилар назарда тутилган. Лойиҳалаштириш вазифаси юзасидан мактаб-интернат ҳудудида сув ҳавзаси, ўқ-отиш майдончаси (тир), картинг (саёз автоулов бошқаруви)лар учун автодром ва бошқа қўшимча хизмат турларини барпо этишни ҳам ўз ичига олиши мумкин (*расм-28, 29*).

28-расм. Инклюзив таълимга ихтисослаштирилган ўқув муассасасининг спорт майдончаси:

- 1 — волейбол-баскетбол майдончаси;
- 2 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида муаммоси бор кишилар учун мослаштирилган сузиш бассейни;
- 3 — югуриш йўлакчаси;
- 4 — минифутбол ўйнашга мўлжалланган майдон.

29-расм. Таянч-ҳаракатланиш аппаратида муаммоси бор кишилар бассейнга тушишлари учун мослама варианты:

- 1 — кўришида муаммоси бор киши учун зинапоя;
- 2 — таянч-ҳаракатланиш аппаратида муаммоси бор кишилар учун зинапоя.

- Ихтисослаштирилган мактаб-интернатлари вилоят йўналишидаги муассасалар таркибига киритилиб, уларнинг фаолият турлари метёрийлаштирилмаган ҳолда, имкониятга эгалик ҳолати транспортни қўллаш орқали эътиборга олинади.
- Ихтисослаштирилган мактаб-интернатларида болаларни соғломлаштириш ва реабилитациялаш (яшаш шароитига мослаштириш), мустақил ҳаётга тайёрлаш ҳамда муассасалар, саноат объектларида индивидуал фаолият олиб боришлари учун, иш билан бандлик юзасидан тадбирларни олиб бориш мақсадида кўпроқ самарали метод усулларида фойдаланиш керак.
- Оиласи йўқ болалар доимий уй -интернатларида истиқомат қилиб, уларнинг таълими ва саломатлигини муҳофаза қилиш, мустақил ҳаётга қадам қўйишлари аҳамият касб этади. Уй — интернатлари, оиласи йўқ болалар учун, республика даражаси миқёсидаги муассасадир. Уй — интернатлари махсус техник вазифалар асосида лойиҳалаштирилиб, мактаб-интернатларидан тўлароқ, ривожлантирилган таркиби билан кескин фарқ қилади.

5.3. Барча ўқув муассасалари бинолари — мактаблар, академик лицейлар, колледж ва олий ўқув юртлири саломатлигида айрим жисмоний ўзгаришларга эга бўлган ўсмирлар, ёшлар учун имконият даражасида бўлиши, лекин шу билан бирга, интеллектуал салоҳиятини ўзлаштира олишларини ҳисобга олган ҳолда ушбу муассасаларга қабул қилинишлари лозим.

- Таълим муассасаларининг ҳажмий-режалаштириш ечимлари бино қаватларида ҳаракатланиш юзасидан имкониятга эгалик нуқтаи назаридан санитар-гигиена, меъморий-қурилиш талабларига (лифт ва кўтаргичли қурилмалардан фойдаланиш асосида), курси — аравачаларда ҳаракатланишни ҳисобга олган ҳолда, ҳаракат йўллари параметрлари билан мувофиқ бўлиши керак.
- Барча асосий муассасалар — ўқув кабинетлари, лаборатория, кутубхона ва маъруза хоналари ногиронлиги бор инсонлар учун маълумотларни ўзлаштиришлари ҳамда тарғиб қила олишлари мақсадида техник воситалар билан таъминланган бўлиши лозим (уларнинг қабул қилиш имкониятларини ҳисобга олинишига кўра).
- Ногиронлиги бор ёш болалар учун, махсус йўналтирилган колледжлар ётоқхонаси билан кўзда тутилади. Лойиҳалаштирилаётган бундай муассасалар Ўзбекистон Республикаси меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги топшириғига асосан амалга оширилади.

6

НОГИРОНЛАРНИНГ ИШ ЖОЙЛАРИДА
ҚУЛАЙЛИКЛАРНИ ТАЪМИНЛАШ

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 23-моддаси

«Ташкилотларда банд бўлган ногиронларга ногиронни реабилитация қилишнинг яқка тартибдаги дастурига мувофиқ зарур меҳнат шaroитлари яратилади.

«Жамоа ёки яқка тартибдаги меҳнат шартномасида белгиланадиган меҳнат шaroитлари, шу жумладан меҳнатга ҳақ тўлаш, иш вақти ва дам олиш вақти режими, йиллик ҳамда қўшимча таътиллارнинг муддати норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда назарда тутилганидан кам бўлмаслиги ва бошқа ходимларга нисбатан ногиронларнинг аҳволини ёмонлаштирмаслиги ёки ҳуқуқларини чекламаслиги керак».

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 24-моддаси

«Ногиронлиги туфайли ногирон билан меҳнат шартномаси тўзишни ёки иш юзасидан уни юқори лавозимга кўтаришни рад этишга, у билан тўзилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга, ногиронни унинг розилигисиз бошқа ишга ўтказишга йўл қўйилмайди, тиббий-ижтимоий экспертизанинг хулосасига кўра ногироннинг соғлиғи касб вазифаларини бажаришга монелик қилган ёки ногироннинг ёхуд бошқа шахсларнинг соғлиғи ва меҳнат хавфсизлигига таҳдид қилган ҳоллар бундан мустасно. Ногирон ўз меҳнат қобилиятини тиклаганидан кейин илгариги ишига ёки шунга тенг ишга жойлашиш ҳуқуқига эга»

6.1. Амалдаги қонунчиликка биноан, мулкчилик шаклларида қатъий назар, ташкилот ва корхоналар 3% дан кам бўлмаган ишчи ўринларини, жисмоний имкониятларини инобатга олган ҳолда, ногиронлиги бор инсонларга ажратишлари шарт.

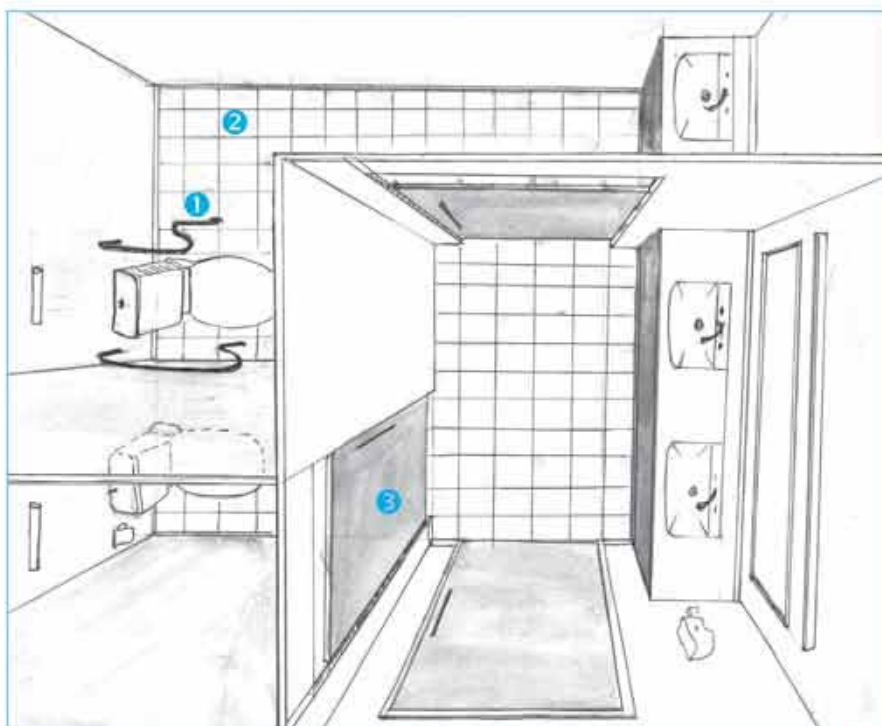
6.2. Маъмурий бошқарув идораларининг турли даражадаги бинолари (республика, вилоят, туман, маҳаллий каби), банк, молия, солиқ тизимлари, турли тижорат ташкилотларининг биноларида ногиронлиги бор инсонларнинг кириб-чиқиш жойлари амалдаги қурилиш меъёрларига мувофиқ равишда таъминланиши керак (шу жумладан пандуслар, лифтлар, кўтаргичлар).

- Ногироннинг иш жойида ҳаракатланишини ҳисобга олган ҳолда ҳаракатланиш йўллари ва хоналарининг меъёрланган барча параметрларига риоя қилиниши керак, санузеллар таркибида тегишли жиҳозлар ва мос-

ламаларга эга бўлган ҳожатхоналар бўлиши, одамларнинг хоналардан тўсиқларсиз эвакуация қилиш (бехатар жойларга қўчириш) талабларига риоя қилинган бўлиши керак (белгиланган вақт ичида — 6 дақиқадан ортиқ эмас) (30, 31-расм).

30-расм. Жамоат биноларида курси-аравачада ҳаракатланадиган киши эҳтиёжларини инобатга олган ҳолда мослаштирилган туалет (ҳожатхона) хоналари:

- 1 — курси-аравачада ҳаракатланадиган кишилар учун тутқичлар;
- 2 — курси-аравачада ҳаракатланадиган киши эҳтиёжларини инобатга олган ҳолда ювингич раковинаси баландлигининг жойлашуви;
- 3 — остонасиз ҳожатхонага кириш эшиги.

31-расм. Жамоат биноларида ноғиронлиги бор кишилар фойдаланишлари учун мослаштирилган ҳожатхонанинг маҳсуе кабинкалар жойлашуви. Юқоридан кўриниши:

- 1 — жамоат биноларида ноғиронлиги бор кишилар фойдаланишлари учун мослаштирилган ҳожатхонанинг маҳсуе кабинкаси;
- 2 — курси-аравачада ҳаракатланадиган кишилар киришлари учун майдонча жойлашуви;
- 3 — умумий фойдаланишга мўлжалланган ҳожатхона кабинкаси.

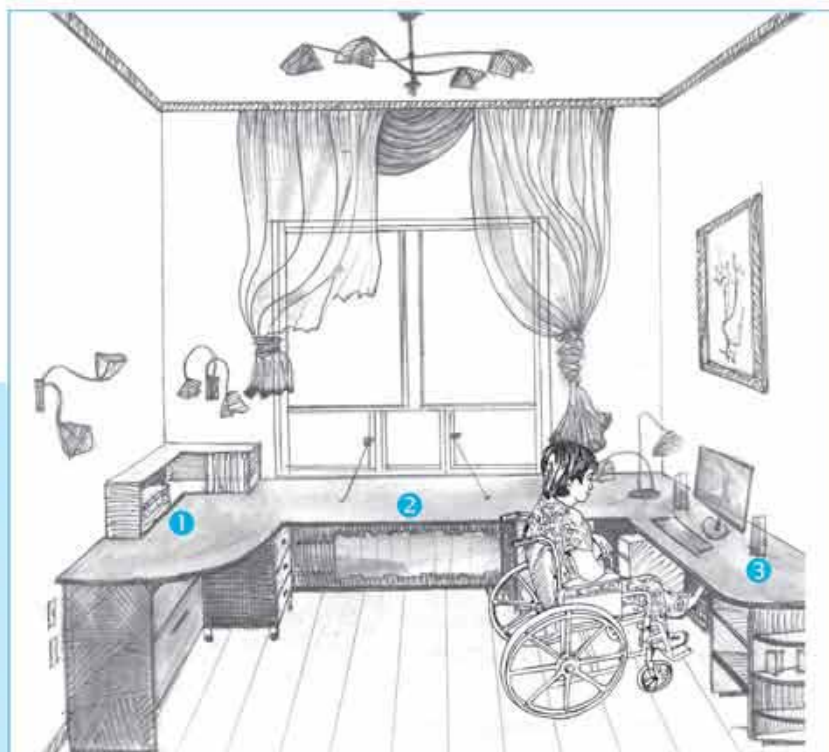
- Эвакуация (беҳатар жойларга кўчириш)нинг меъёрланган вақти таъминотининг иложиси бўлмаган ҳолатида, қутқарув хизматининг келгунига қадар, вақтинчалик кириб туриш учун ёнгин ва портлашдан беҳавотир бўлган зоналар бўлиши лозим. Кўрсатилган барча лойиҳалаштирилувчи тадбирлар лойиҳалашнинг амалдаги меъёрларига мувофиқ бажарилиши шарт.

6.3. Саноат инфратузилмаси объектлари — корхона, цехларнинг бинолари, иш ўринларини умумий хоналарда ёки ногиронлиги бор инсонларнинг (жисмонан саломатлиги ёмонлашуви турларига қараб ногиронликнинг у ёки бу тоифаси) фаолиятига мослаштирилган алоҳида бўлинмаларда жойлаштириш билан, ногиронлиги бор инсонларни ишга жойлаштириш имкониятлари ҳисобга олинган ҳолда лойиҳалаштирилиши (қайта қурилиши) керак (32-расм).

- Бинолар ва иш жойларининг имкониятга эгаллиги ШНҚ 2.07.02 билан белгиланган. Мазкур ҳужжатга мувофиқ асосий хизматга мўлжалланган, санитар-маиший бино ва хоналар (ҳожатхона, ювиниш хоналари, душ билан жиҳозланган ечиниш хоналари) нинг барча зарурий параметрлари белгиланади.
- Ногиронлиги бор инсонлар учун саноат объектлари ва иш жойларини лойиҳалаштириш қўшимча тарзда, ишлаб чиқариш жараёнларининг ўзига хос технологик хусусиятлари ҳисобга олинган ҳолда, санитар-маиший хоналарининг бошланғич ҳисобланган кўрсаткичларини белгиловчи, санитар, технологик ва қурилиш меъёрларига мувофиқ равишда инобатга олиниши керак (ҚМҚ 2.09.04-08)
- Ногиронлиги бор инсонларнинг меҳнат фаолияти муҳтида имкониятга эгаллик таъминоти бўйича лойиҳалаштириш тадбирлари билан бир қаторда, зарур ахборотни қабул қилиш имконини берувчи ва эшитиши, кўриши, таянч-ҳаракатланиш функцияларида чекланишларга эга ногиронлиги бор инсонларнинг фаолиятини яхшилаш учун шароитлар яратувчи, замонавий техник воситалар қўлланилиши керак.

32-расм. Турар-жой бинолари хонадонларида ногиронлиги бор кишилар фойдаланишлари учун иш хонасининг жойлашуви:

1 — картотека ва кутубхона ҳудуди;
2 — маҳсулотни тайёрлаш учун иш ҳудуди (зонаси);
3 — компьютер ва оргтехникадан фойдаланиш учун хона.

ИЛОВАЛАР

1-ИЛОВА

МАЙДОНЧА ТАНЛАШДАН ТО ОБЪЕКТНИ ФОЙДАЛАНИШГА ТОПШИРИЛГУНИГА ҚАДАР БОСҚИЧМА-БОСҚИЧ КАПИТАЛ ҚУРИЛИШНИ АМАЛГА ОШИРИШ ЭСЛАТМАСИ

Қурилиш объектларини лойиҳалаштиришга сармоядорнинг (буюртмачининг) қабул қилган қарори асос бўлиб хизмат қилади.

Капитал қурилиш (реконструкция, капитал таъмирлаш) учун лойиҳа ҳужжатларини тайёрлашда Ўзбекистон Республикасининг қонунчилиги ва ҳуқуқий-меъёрий далолатномаларига (Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Шаҳар қурилиши кодекси, қурилиш норма ва қоидалари, қурилиш стандартлари ва ҳоказо) ҳамда сармоявий фаолиятни белгиловчи бошқа директив ҳужжатларга биноан иш қўриш лозим.

Лойиҳалаш жараёни ишларини бошлашдан аввал Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура қурилиш қўмитасининг 2001 йил 15 майда қабул қилган 1 — сонли «Инвестицион лойиҳалар учун дастлабки муқаррар ҳужжатларни белгилаш ва маъқуллаш, ишлаб чиқиш тартиби, унинг таркиби» тўғрисидаги низомида белгиланган талабларга мувофиқ тегишли ҳужжатларни тайёрлаш лозим. Керакли ҳужжатлар қуйидагилардан иборат: ер участкасини қурилиш объектига ўтказилиши ҳақидаги далолатнома, архитектура-режалаштириш топшириғининг 1- ва 2-қисмлари (АРТ-1, АРТ-2), муҳандислик-техник изланишлар, туман маъмурияти бошлиғи томонидан (ҳоким томонидан) маъқулланадиган ер участкасини ажратиб бериш тўғрисидаги қонуний тартибда белгиланган қарор.

АРТ-1 ва АРТ-2 сармоядор (буюртмачи)нинг топшириғига асосланган ҳолда туманнинг Архитектура ва қурилиш бош бошқармаси томонидан тайёрланади. АРТ-1 қизил белги ва чизиклар ёрдамида ер участкасини ажратиб бериш тўғрисидаги қарордан ташкил топади. АРТ-2 муҳандислик коммуникациялари (совуқ сув таъминоти, канализация, иссиқ сув таъминоти, иссиқлик таъминоти, электроэнергия таъминоти, радио-телефонлаштириш, газ таъминоти)га уланиш жойларини кўрсатадиган техник шарт-шароитлардан иборатдир. Муҳандислик-техник изланишлар муҳандислик геологиясидан, гидрологиядан, топографик ишлардан ташкил топади.

Дастлабки муқаррар ҳужжатларни тайёрлаш якунланганидан сўнг инвестор (буюртмачи) томонидан 2-иловага мувофиқ ҳолда ШНҚ 1.03.01-08 «Ташкилотлар, бинолар ва иншоотлар капитал қурилишида лойиҳавий ҳужжатларни белгилаш ва маъқуллаш, ишлаб чиқиш тартиби ҳамда унинг таркиби» ҳамда Давлат архитектура қурилиш қўмитасининг ва бошқа талабгор вазирлик ва ташкилотларнинг ўрнатилган тартибдаги шартли розилиги билан лойиҳалаштириш топшириғи ишлаб чиқилади.

Лойиҳавий ҳужжатчиликни тайёрлашда лойиҳа ташкилотларини кўрик асосида танлаб олиш жараёни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 3 июндаги 302 — сонли «Капитал қурилишда танлов савдоларини ташкил қилиш» тўғрисидаги қарорида кўрсатилган талабларига мувофиқ ўтказилади; капитал қурилишда танлов савдоларини ташкил қилиш жараёнида эса қуйидаги ташкил қилиш ва ўтказиш тартибини белгиловчи қонуний-ҳуқуқий ҳужжатларга таянади:

«Капитал қурилишда икки босқичли танлов савдоларини ўтказиш тартиби ҳақидаги низом» (Давлат архитектура қурилиш қўмитаси томонидан 30.12.03 да тасдиқланган, Адлия Вазирлигида 24.01.04 да 1303- сонли қарорига мувофиқ рўйхатдан ўтган);

«Қурилиш, реконструкция, техник қайта таъминланиш, лойиҳалаштириш, қурилиш объектлари учун хом-ашё, конструкциялар ва асбоб-ускуналар сотиб олишга танловли ҳужжатлар экспертизасини ўтказиш тартиби тўғрисидаги низом» (Давлат архитектура қурилиш қўмитаси томонидан 27.11.07 да тасдиқланган, Адлия Вазирлигида 9.01.08 да 1757- сонли қарорига мувофиқ рўйхатдан ўтган);

«Савдо танловларини ташкиллаштириш ҳамда ўтказиш тартиботи» юзасидан методик тавсиялар» (Давлат архитектура қурилиш қўмитаси 16.01.06 даги 4-сонли буйруғи)

«Намунавий танловли ҳужжатчилик» (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан 9.10.07 да тасдиқланган №05/1-738).

Иккибосқичли савдолар танлови натижасига кўра бош лойиҳа ташкилоти танлаб олинади ва бу ташкилот инвестор (буюртмачи) билан буюртмачи томонидан қабул қилинган босқичма-босқич лойиҳалаштириш қарорига асосланган ҳолда лойиҳа-смета ҳужжатларини тузиш учун шартнома (контракт) (ДТИА/ДТИХ, ТИА/ТИХ, ИЛ, ишчи ҳужжатлар) имзолайди.

Корхоналарнинг капитал қурилишига оид лойиҳа ҳужжатларининг тасдиқланиши, мувофиқлашуви, ишланиш тартиби ҳамда таркибий тузилмаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 7 июндаги 110-сонли қарори ва ШНҚ 1.03.01-08 га мувофиқ равишда, бу ҳолатда қурилмаларнинг табиий ва техноген талафотлар, ёнғин ва портлаш хавфсизлигига оид лойиҳавий қарорлар мутасадди ташкилотлар билан келишилган ҳолда, фавқулоддаги ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида, Санэпидстанция бўлимлари билан ҳам санитария-гигиена меъёрларига амал қилинган ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Давлат табиат қўмитаси, Ўзбекистон ногиронлар жамияти — ногиронлиги бор кишиларнинг имкониятга эгалиги таъминоти борасида, Ўзбекистон Республикаси меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги (Шаҳарсозлик кодекси 6-м.) томонидан белгиланади.

Лойиҳалаштириш ташкилоти томонидан ишлаб чиқилган лойиҳа ҳужжатлари буюртмачига белгиланган тартибда топширилади, бу ўз навбатида Давлат экспертиза бўлимлари (Давлат архитектура қурилиши, Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестиция ва савдо вазирлиги, Молия вазирлиги, хизмат кўрсатувчи банк кабилар)га узатилади ва қабул қилинган лойиҳалаш қарорларининг меъёрий-ҳуқуқий далолатнома талабларига мувофиқ келиши юзасидан текширувлар олиб борилади. Экспертларнинг эътирозларига оид муаммолар ижобий ҳал бўлганидан сўнг, Вазирлар Маҳкамаси Информацион — таҳлил департаментига тасдиқланиши учун лойиҳа ҳужжатлари (ДТИА/ДТИХ, ТИА/ТИХ) ни тайёрлайди. Лойиҳа Вазирлар Маҳкамасининг мувофиқ комплексларига биноан тасдиқланади.

Лойиҳа ҳисоб-китобига оид ҳужжатлар тасдиқланганлигидан кейин буюртмачи меъморий-қурилиш назоратни амалга оширувчи маҳаллий инспекцияси томонидан рухсатномани олиб, қурилиш ишлари бошлангунига қадар меъморий-қурилиш назорати юзасидан контракт имзолайди.

Лойиҳа ҳисоб-китобига оид ҳужжатлар тасдиқланганлиги асосида буюртмачи ёки ихтисослаштирилган ташкилот томонидан, меъёрий ҳужжат талабларига жавоб бериши нуқтаи назаридан, бош пудратчи ташкилотни аниқлаш ва қурилиш-монтаж ишларини олиб бориш, материал, қурилма ва анжомларни харид қилиш борасида танлов савдолари ўтказилади.

Қурилиш бошланишидан аввал буюртмачи томонидан муаллифлик назоратини амалга ошириш юзасидан шартнома имзоланиб, белгиланган ходим томонидан қурилишни кўзатиб бориш юзасидан ҚМҚ 1.03.07-96 «Қурилиш юзасидан муаллифлик ва техник назоратини амалга ошириш ҳолати»га биноан техник назорат амалга оширилади.

Қурилиш — монтаж ишлари якунланганлиги ва монтаж анжомларининг жойлашувига қадар, ШНҚ 3.01.04-04 «Якунланган қурилиш объектларини эксплуатация (фойдаланилишига топшириш) юзасидан қабул қилиб олишнинг асосий шартлари» талабларига биноан туман ҳокимлиги томонидан объектни эксплуатация (фойдаланилишига топшириш) га қабул қилиб олиш учун ишчи гуруҳи тузилади. Объектни эксплуатация (фойдаланилишига топшириш) га қабул қилиб олиш учун тузилган ишчи гуруҳининг ижобий натижаларига биноан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан қурилиш якунланган объектларини эксплуатация (фойдаланилишига топшириш) юзасидан қабул қилиб олиш ва фойдаланиш учун рухсат бериш мақсадида Давлат комиссияси белгиланади.

ИНВЕСТИЦИОН ЛОЙИХАНИ АМАЛГА ОШИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ БЎЛГАН АСОСИЙ ТЕРМИН ВА ТУШУНЧАЛАР

АРТ-1 — меъморий-режалаштириш топшириғи, 1- қисми қурилиш майдончаси (трасса)ни танлаш расмий ҳужжатидан, қурилиш майдончасини ажратиш тўғрисидаги маҳаллий ҳокимиятнинг қароридан, қизил чизиқлар (майдонча чегаралари), майдонча жойлашувининг ситуацион (вазиятга доҳил) чизмасидан ташкил топган;

АРТ-2 — меъморий-режалаштириш топшириғи, 2-қисми муҳандислик коммуникациялари (совуқ ва иссиқ сув таъминоти, иссиқлик қуввати билан таъминланиш, электр таъминоти, газ билан таъминланиш, алоқа, оқова сувлар)нинг уланиши билан боғлиқ техник шароитлардан таркиб топган;

архитектура ва қурилиш бош бошқармаси — Давархитектқурилиш қўмитасининг ваколати доирасига кирувчи, мажбуриятига эга бўлган ва архитектура ва қурилиш бош бошқармаси Низоми асосила фаолият кўрсатаётган, Давархитектқурилиш қўмитасининг вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги бўлинмалари. Ҳудуднинг ривожлантириш режасига мувофиқ тарзда шаҳар, аҳоли яшаш пунктлари, қишлоқ жойларининг ривожланишини таъминлайди. Буюртмачининг талабига кўра АРТ-1 ва АРТ-2 ни тайёрлайди;

архитектура (қурилиш назорати инспекцияси) — жойлардаги Давархитектқурилиш қўмитасига тегишли идоралар (Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятлар) туркуми бўлиб, қурилишнинг бориши юзасидан архитектура — қурилиш назоратини амалга оширувчи ва қурилишни бошлаш учун рухсатнома тақдим этувчи вакиллик;

бош лойиҳачи — Давархитектқурилишнинг лойиҳалаш фаолиятини амалга ошириш бўйича махсус лицензияга эга ҳамда ким ошди савдоси танлови ёлиби бўлган лойиҳалаш ташкилоти. Бош лойиҳачи лойиҳа ҳужжатлари сифати, қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий ҳужжат талабларининг бажарилиши, ёнғинга қарши курашишни таъминлаш, табиий ва техноген фалокатлар оқибатларини бартараф этиш, атроф муҳитни ҳимоя қилиш тадбирларини ва ногиронлиги бор кишилар учун имкониятлар яратиб бериш бўйича талабларни бажаришга юридик жавобгардир. Лойиҳалаш бўйича топшириқ ва буюртмачи билан тузилган шартномани амалга ошириш белгиланган тартибда келишилган ва тасдиқланган ҳолда амалга оширилади;

бош пудратчи — қурилиш ташкилоти, капитал қурилиш (реконструкция) объектида қурилиш-монтаж ишларини амалга оширилиши бўйича бош пудратчи ташкилот, савдо кўрик танлови ҳолиби. Бажарилаётган қурилиш-монтаж ишлари тасдиқланган лойиҳа ҳужжатларига мослиги, норматив ҳужжатлари билан мувофиқлиги, қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий талаблар қондирилиши, ёнғин-портлаш хавфсизлигини таъминлаш, табиий ва техноген фалокат оқибатларининг олдини олиш, табиат муҳофазаси тадбирларини амалга оширилиши ва умуман объектда ногиронлиги бор кишиларнинг талабларини амалга ошириш бўйича юридик жавобгар шахс ҳисобланади. Алоҳида турдаги қурилиш ишлари бажарилиши учун, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 24.09.03 дан қучга кирган 410 -сонли (саноат альпенизм усуллари билан қурилиш, жуда хавфли ва юқори хатарли объектлар, муҳофаа объектлари, кўприк ва туннеллар) 4—6-сонли иловаларига биноан Давархитектқурилиш қўмитасининг рухсатномаси олинishi шарт;

дастлабки-режалаштириш ҳужжатчилиги — рухсат берувчи ва мувофиқлик ҳужжатлари тўплами, унинг асосида келажакда объектлар қурилишига оид лойиҳа- смета ҳужжатлари ишлаб чиқилади. Дастлабки-режалаштириш ҳужжатлари таркибига муҳандислик-техникавий изланишлар, МРТ-1 ва МРТ-2, АМТБ (атроф муҳитга таъсири тўғрисида баёнот) киради;

Давархитектқурилиш — Ўзбекистон Республикаси архитектура ва қурилиш давлат қўмитаси — қурилиш ва шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги техник ваколатни амалга оширадиган давлат идораси вакили. Давархитектқурилиш тўғрисидаги низом Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 538-сонли қарори билан 2.12.03 й.да тасдиқланган;

Давлат комиссияси — муассасани фойдаланишга қабул қилиб олишни амалга оширади;

ДТИА/ДТИХ — дастлабки техник-иқтисодий асосланиш ёки дастлабки техник-иқтисодий ҳисоб, рационал жойлашув ва самарадор техник, ташкилий ва иқтисодий ечимнинг ҳаётга тадбиқ этилиши, вариантлар муҳокамаси ва юзага келиши, эҳтимоллик чизмалари асосидаги умумий чегаравий лойиҳа нархи, яъни технологик жиҳозларни акс эттирувчи техник-иқтисодий ҳисоб ҳужжати;

ИЛ (Ишчи лойиҳа) — асосий техник-иқтисодий кўрсаткичларнинг якуний нарх ва ишчи ҳужжатларини ўзида сақлаб, таъкидловчи қисмдан ташкил топган ҳужжат;

ишчи ҳужжат — алоҳида бино ва иншоотлар устидаги ишчи чизмалар тўплами. Мураккаб объектлар бўйича ишчи ҳужжат тузишда лойиҳа материалларини аниқлаштирувчи қўшимча ишловлар берилади. Ишчи ҳужжатда ишчи кучи ва асосий қурилиш материалларига кетган харажатлар ҳисоби, тасниф келтирилиши лозим, айни пайтда қатнашмаётган анжом ва маҳсулотлар учун ишчи қурилиш чизмаси бўлиши шарт. Ишчи ҳужжат, буюртма берилаётган хусусий ва импорт жиҳоз бўйича илк маълумотлар асосида тузилади;

лойиҳалаш — қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мажбурий риоя қилган ҳолда, объектларни қурилиши учун смета-лойиҳавий ҳужжатларини ишлаб чиқиш билан боғлиқ бўлган технологик жараён;

лойиҳалаш бўйича топшириқ — буюртмачининг, қонунчилик ва норматив — ҳуқуқий ҳужжатлари билан белгиланган, ишлаб чиқарилаётган лойиҳа — смета доирасидаги, бир қатор талабларни ўз ичига олади. Лойиҳалаштириш бўйича топшириқ буюртмачи томонидан ёки унинг топшириғига биноан лойиҳалаштириш ташкилоти томонидан тузилади. Лойиҳалаш бўйича топшириқ юқори

орган томонидан тасдиқланади (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мувофиқ комплекси томонидан) ва ШНҚ 1.03.01-08 да кўрсатилган манфаатдор тарафлар билан келишилади. Лойиҳалаш бўйича топшириқ регламент таркибига кирувчи ҳамда лойиҳа-смета ҳужжатлари ва қурилиш монтаж ишларининг асосий таркибидир;

лойиҳа — смета ҳужжатлари — лойиҳавий ташкилот томонидан ишлаб чиқилган конструктив, технологик, мустаҳкам ва қурилиш объекти тузилиши учун муҳим бўлган қарор қабул қилиш билан боғлиқ техник ҳужжатлар тўплами. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 7.06.07 дан кучга кирган 110 —сонли (ҳамда ШНҚ 1.03.01-08) қарори талабига биноан лойиҳа — смета ҳужжатларининг мураккаблигига қараб қуйидаги вариантларда ишлаб чиқилади: 1 — вариант инвестиция лойиҳаси бўйича ва 2-,3- вариантлардан ташқари (ДТИА -танлов ҳужжатларини тайёрлаш/ молиялаштириш манбаларини ва шартларини келишиш — ТИА — ишчи ҳужжатлар); 2-вариант «бошқа тармоқлар» объектлари ва ижтимоий соҳа бўйича индивидуал лойиҳа тузишда (ДТИХ-танлов ҳужжатларини тайёрлаш/ молиялаштириш манбаларини ва шартларини келишиш — ТИХ- ишчи ҳужжатлари); 3-вариант қолган «бошқа тармоқлар» объектлари ва ижтимоий соҳа бўйича намунавий ва қайта-қўлланивчи объектлар қўлланилганда ИЛ- танлов ҳужжатларини тайёрлаш;

лойиҳа-смета ҳужжатлари юзасидан Давлат экспертиза ташкилотлари — махсус бўлимлар сирасига кириб, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорларига мувофиқ равишда тузилади ҳамда лойиҳа-смета ҳужжатлари юзасидан юқори малакали ходимлар томонидан қабул қилинган қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида ёнғин-портлаш хавфсизлиги таъминоти, қурилмаларнинг зилзилага сейсмик бардошлилик ҳолати, табиат муҳофазаси тадбирлари, ногиронлиги бор кишиларнинг имкониятга эгалик таъминоти, аҳоли яшаш пунктларининг меъморчилик қиёфаси юзасидан бинокорлик ва таъмирлаш ишларини амалга оширилиши, сарфланаётган воситаларнинг тежамкорлик ҳолати кабилар экспертизадан ўтказилади. Лойиҳа-смета ҳужжатчилиги юзасидан Давлат экспертиза орган ташкилотларининг ижобий баҳоланиши олинмасдан туриб, қурилиш ишларини бошлаш таъқиқланади;

муаллифлик назорати — объектнинг қурилиш вақтидан то фойдаланишга топширилгунига қадар лойиҳалаш ташкилоти — лойиҳа муаллифининг технологик, меъморий-режалаштириш, бошқа техник қарор ҳамда объектни қуриш юзасидан киритилган техник-иқтисодий кўрсаткичлар, эътироф этилган ҳолатлар, қурилиш-монтаж ташкилотлари ва буюртмачилар яратаётган биноларнинг юқори сифатини таъминлаш мақсадида, ҳисоб-китоб қиймати миқдорида амалга оширилувчи ишларнинг назорати. Муаллифлик назоратини амалга ошириш мақсадида буюртмачи ҳамда лойиҳалаш ташкилоти томонларидан алоҳида шартнома имзоланади. Буюртмачи (ташкилотнинг мулкчилик шаклидан қатъий назар) бош лойиҳалаш ташкилоти (лойиҳа муаллифи) билан, объект қурилишида муаллифлик назоратини амалга ошириб бориши учун, шартномани имзолаши шарт. Муаллифлик назорати ходимлари бевосита лойиҳа ишлаб чиқаришда иштирок этувчилардан танлаб олиниб, ўз навбатида лойиҳалаш ташкилоти маъмурияти буйруғига биноан белгиланиб, муаллифлик назорати дафтарчасини тутишлари лозим. Муаллифлик назорати дафтарчаси бош лойиҳалаш ташкилоти томонидан буюртмачига белгиланган режа-графики муддатида тақдим этилади. Белгиланган тартибда расмийлаштирилган муаллифлик назорати дафтарчаси буюртмачи томонидан бош пудратчига қурилиш тугагунига қадар қайд қилиб бориш учун берилади;

муҳандислик-техникавий изланишлар — физика-кимёвий хусусиятлар ва ғовак тупроқларни зичлаш тузилмаси, қурилиш ҳудудида уларнинг геологик тузилмаси ва тектоник хусусиятлари, ер ости сувлари ғовак чуқурлиги ва тажовузкорлиги, майдонча юзасининг бўртмаси ва бошқалар қурилиш майдончасини тадқиқот қилишга қаратилган тадбирлар комплекси. Муҳандислик-техникавий изланишлар муҳандислик геологиясидан, муҳандислик гидрологиясидан, топографик ишлар ва бошқалардан ташкил топган;

объектни фойдаланишга қабул қилиш ишчи комиссияси — қурилиш тугатилган муассасани давлат комиссиясига топшириш мақсадида тайёрлигини белгилайди.

сублойихачи — лойиҳанинг алоҳида қисмини амалга оширишда Давархитект-қурилиш лицензиясига эга бўлган, лойиҳалаш ташкилоти. Сублойихачи ким ошди савдоси танлови ёрдамида танлаб олинади. Ўзига тегишли лойиҳалаш ҳужжатлари учун юридик жавобгар ҳисобланади. Ўз фаолиятини бош лойиҳаловчи томонидан тасдиқланган лойиҳа топшириғи ҳамда бош лойиҳачи ташкилот билан тўғридан-тўғри тузилган шартнома асосида амалга оширади;

субпудратчи — қурилиш ташкилоти бўлиб, бош пудратчи билан имзоланган алоҳида шартнома бўйича қурилиш-монтаж ишлари қисмларини бажарувчи савдо кўрик танлови ғолиби. Субпудратчи ташкилотига нисбатан қўйиладиган талаблар, ҳудди бош пудратчиникидек. Лойиҳа ҳужжатлари экспертизаси олиб борилишида, архитектура — қурилиш назорати ДАҚН томонидан қурилиш ишлари сифати учун субпудратчи бош пудратчи олдида жавобгар;

сармоядор (буюртмачи) — капитал қурилиш (реконструкция)ни амалга ошириш учун маблағ сарфлаётган юридик ёки жисмоний шахс. Маблағ сарфлаш кўчмас мулк (бино, иншоот), кўчмас мулк (машиналар, механизмлар), шунингдек, молиявий воситалар ва қимматбаҳо қоғозлар кўринишида бўлиши мумкин. Сармоядор ўзи ҳам, сармоядор мажбуриятлари вазифасини ҳам буюртмачи сифатида мужассамлаштириши мумкин, ёки шартнома асосида юридик ёки жисмоний шахс сифатида буюртмачи вазифалари борасида вакиллик қилиши мумкин;

танловлар ким ошди савдоси — пудратчи ва лойиҳалаш ташкилотларининг иқтисодий — техник кўрсаткичлари бўйича лойиҳа ҳужжатларини ва қурилиш-монтаж ишларини амалга ошириш учун танлаб олиш жараёни. Танловлар ким ошди савдоси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 03.06.03 санадаги 302- сонли қарорига биноан амалга оширилади;

техник назорат — корхоналарни янгидан бошланган қурилиши мобайнида, саноат, транспорт, алоқа, сугориш ва сув хўжалиги, қишлоқ хўжалиги борасидаги қайта таъмирлаш, кенгайтириш ва техникавий жиҳозлаш, уй-жой бинолари ва муассасаларнинг қурилиши ва қайта таъмирланишида ҳамда бошқа мақсаддаги муассасалар эксплуатацияга топширилгунича белгиланган муддатда буюртмачи томонидан олиб бориш учун амалга оширилади. Техник назорат мақсади:

- лойиҳа асосида қабул қилинган техник ечимларнинг амалга оширилиши;
- қурилиш-монтаж ишларининг ҳажми ва қиймати лойиҳа ва сметага мувофиқ келиши;
- қурилиш-монтаж ишларни амалга оширишда қурилиш нормалари, қоидалари ва техник талабларининг инобатга олиб борилиши;
- қўлланиладиган қурилиш материаллари, маҳсулот ва конструкцияларнинг сифати ГОСТларга мос келиши;

— қурилиш-монтаж ишларини сифатли ва белгиланган муддатда амалга оширилиши юзасидан мунтазам назоратни таъминлаш бўйича;

Техник назорат ходимлари буюртмачининг махсус қарор билан тайинланадилар. Барча қурилиш-монтаж ишлари режага мос равишда тўлиқ ҳажмда ижро этилганидан сўнг ҳамда муассаса доимий эксплуатацияга қабул қилингунига қадар давлат комиссияси томонидан барча белгиланган саволлар ўз ечимини топганидан кейин техник назорат иши тугатилади. Техник назорат фаолияти тугатилиши назоратдаги муассасада техник назоратни тайинлаган ташкилот томонидан махсус қарорга биноан расмийлаштирилади;

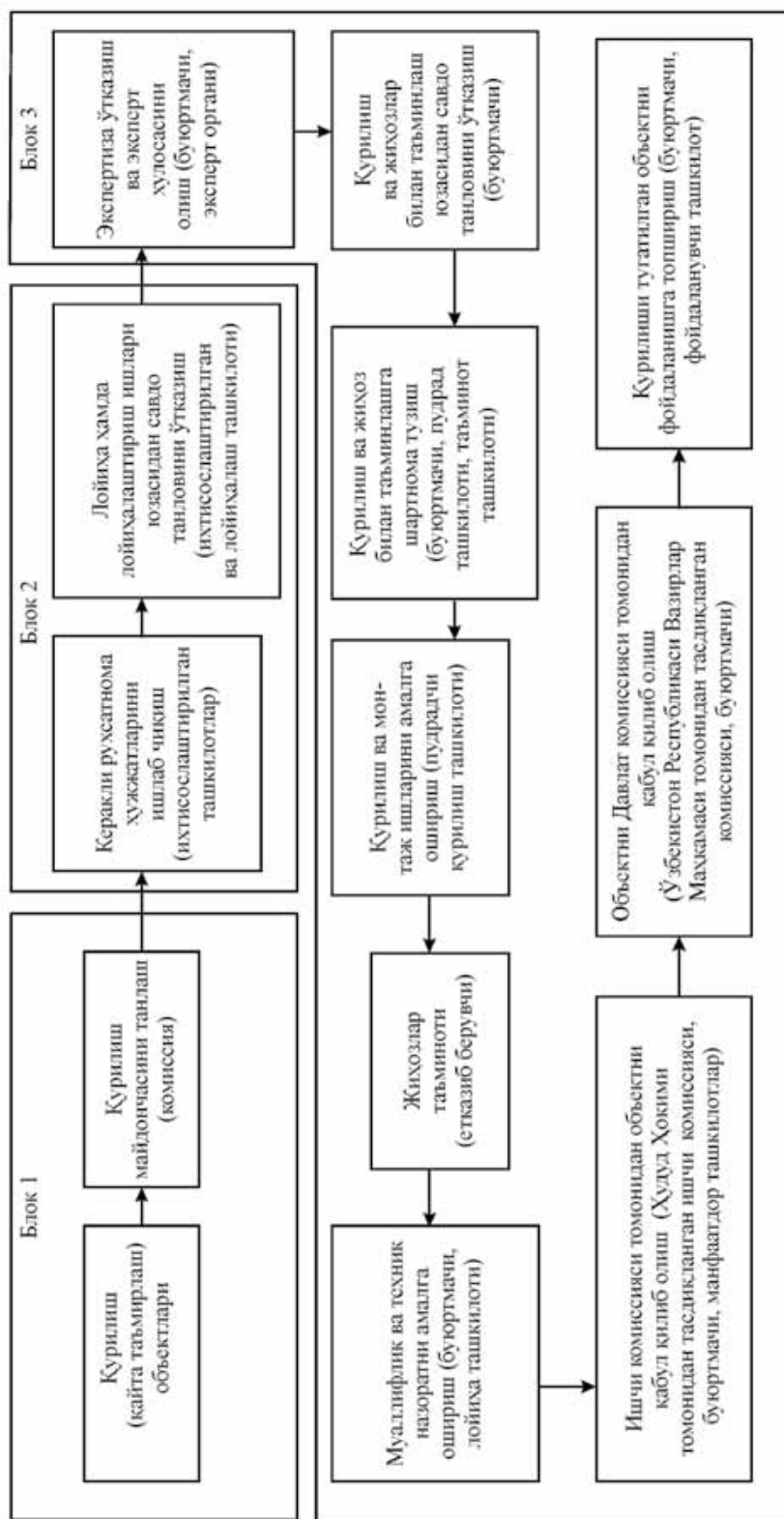
ТИА/ТИХ — техник иқтисодий ташкиллаштириш ҳамда техник иқтисодий ечим, якуний, энг унумли техник, ташкилий ва молиявий-иқтисодий қарорларни инвестицион лойиҳалар устида савдо кўрик танловлари асосида амалга оширишни белгиловчи ҳужжат;

қурилиш норматив (меъёрий) ҳужжатлари — лойиҳалаштириш ташкилотлари ва корхоналари томонидан ишлаб чиқилган ва Давлатархитектурқурилиш томонидан тасдиқланган ҳамда лойиҳалаш ва қурилиш қошидаги қонунлар ва норма (меъёр) ларни ўрнатувчи ҳужжатлар (ҚМҚ, ШНҚ) ни ўз ичига олади;

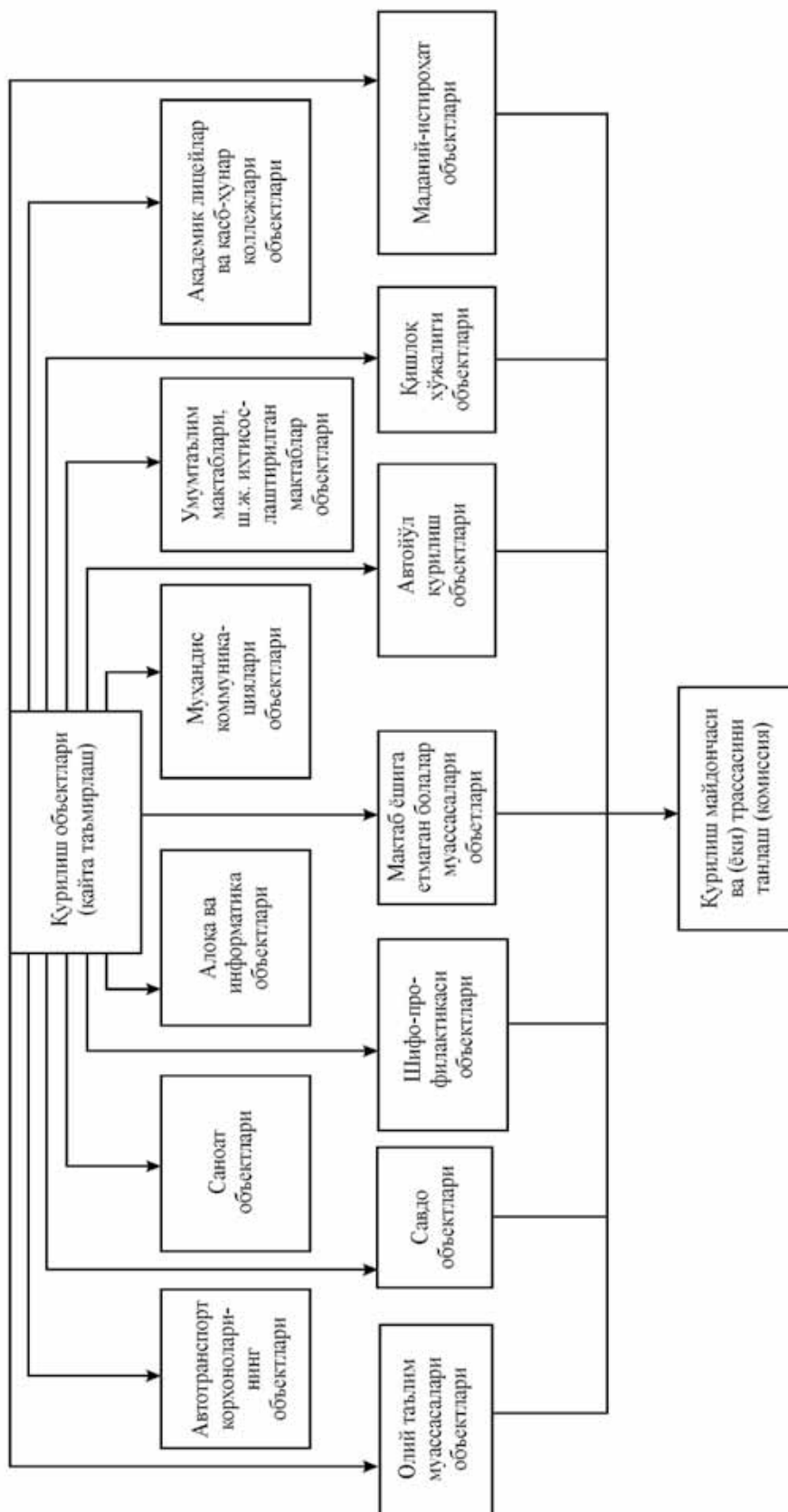
қурилишнинг бориши юзасидан архитектура (қурилиш назорати) — қурилиш жараёни иштирокчилари томонидан қонунчилик ҳужжатларида белгиланган талаблар ва қурилиш меъёрлари ҳамда қоидаларнинг бажарилишини назоратга олиш ҳаракати.

қурилиш-монтаж ишлари — бинолар ҳамда иншоотлар қурилишида ва технологик анжомларнинг монтажи асосида қатор ишларни амалга ошириш мажмуи. Қурилиш-монтаж ишлари қабул қилинган лойиҳалаш қарорларига мувофиқ равишда бажарилиши лозим. Қурилиш-монтаж ишларининг тўлиқ якунланиши ҳолатида объект фойдаланиш учун топширилади.

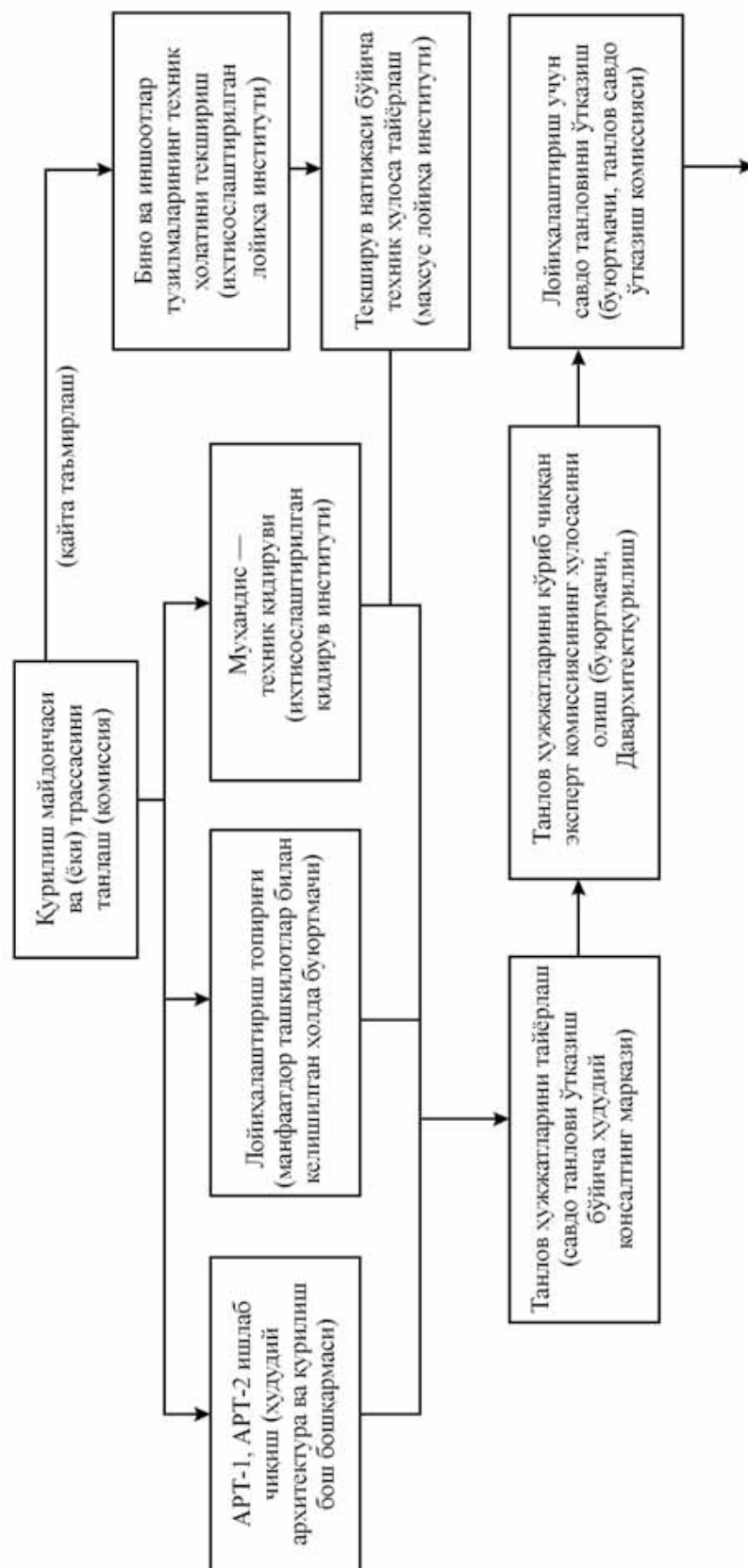
2-ИЛОВА

КАПИТАЛ ҚУРИЛИШ (ҚАЙТА ТАЪМИРЛАШ)НИ АМАЛГА ОШИРИШДА ТҶЛИҚ
ИШ ЦИКЛИНИНГ ХАРИТА СХЕМАСИ

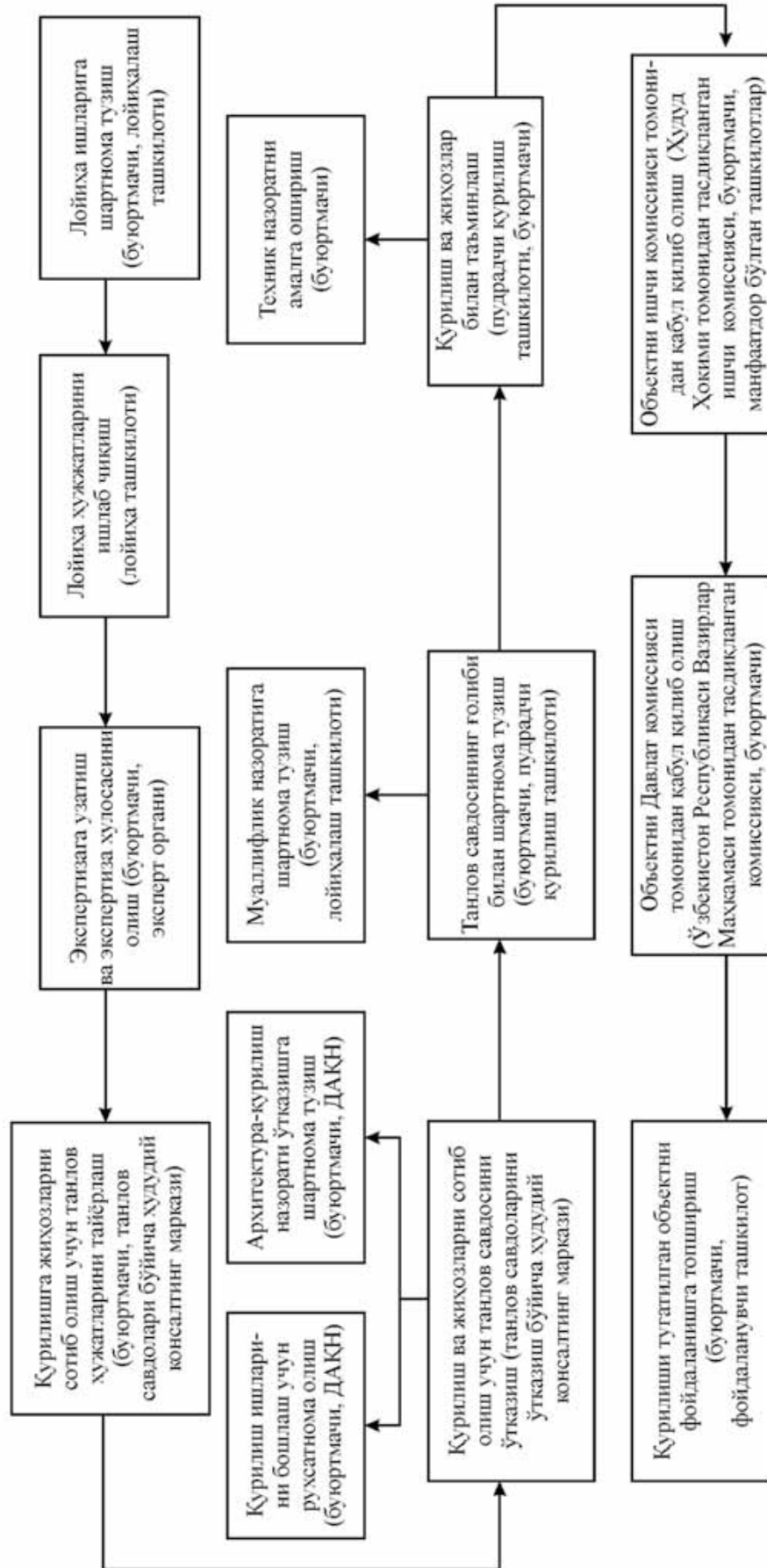
КЕНГАЙТИРИЛГАН ХАРИТА СХЕМАСИ
I-БЛОК. ҚУРИЛИШ ОБЪЕКТЛАРИ ТУРЛАРИ

II-БЛОК. ДАСЛАБКИ-РЕЖАЛАШТИРИШ ҲУЖАТЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШ

БЛОК III. ЛОЙИХАЛАШ ҲАМДА ҚУРИЛИШНИ АМАЛГА ОШИРИШ ВА ОБЪЕКТЛАРНИ ФОЙДАЛАНИШГА ТОПШИРИШ

3-ИЛОВА

ИШ БЕРУВЧИНИНГ ФУҚАРОЛИК МАСЪУЛИЯТИНИ МАЖБУРИЙ СУГУРТАЛАШ ЮЗАСИДАН ЭСЛАТМА

«Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурта қилиш тўғрисида»ги Қонундан асосий мақсад-ходимнинг ўз меҳнат вазифаларини бажариши билан боғлиқ ҳолда, унинг ҳаёти ва соғлиғига етказилган зарарни ундириш ҳуқуқини амалга оширишга қўмаклашиш ҳамда зарарни қоплаш билан боғлиқ иш берувчининг мулкӣ манфаатларини ҳимоя қилишдан иборат.

Ходим ўз меҳнат вазифаларини бажариши билан боғлиқ ҳолда ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тегишли қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда аниқланади.

Сугурта товони асосан қўйидаги тўловлардан иборат:

- жабрланувчи меҳнатда жароҳат олгунига қадар олган ўртача ойлик иш ҳақиға нисбатан фоиз ҳисобида, унинг касбға оид меҳнат қобилиятини йўқотганлик даражасига мувофиқ белгиланадиган ҳар ойлик тўлов ёки касб касаллиги аниқлангунга қадар олган ўртача ойлик иш ҳақиға нисбатан фоиз ҳисобида белгиланадиган ҳар ойлик тўлов;
- марҳумнинг ўртача ойлик иш ҳақи миқдоридаги, унинг ўзига ва қарамоғида бўлган, лекин етказилган зарарнинг ўрни қопланишиға ҳақли бўлмаган, меҳнатға қобилиятли шахсларға тўғри келадиган улуш чегириб ташланган ҳолдаги ҳар ойлик тўлов;
- қонун ҳужжатларида белгиланган ҳолларда жабрланувчига ёки наф олувчига бир йўла бериладиган нафақа тўлови;
- ходим вафот этган тақдирда мажбурий сугурта қилиш шартномасида белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг 3 бараваридан кўп бўлмаган миқдордаги дафн этиш харажатлари;
- иш берувчининг қўшимча харажатларини қонун ҳужжатларига мувофиқ компенсация қилиш тарзида амалға оширилади.

Бунда мажбурий сугурта қилиш бўйича сугурта товони етказилган зарар миқдорида, лекин сугурта пули миқдоридан кўп бўлмаган миқдорда тўланади (сугурта пулидан ортиқ қисми иш берувчи томонидан тўланади).

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 24 июнда «Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурта қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалға ошириш чора-тадбирлари ҳақида»ги 177-сонли қарори қабул қилиниб, ушбу қарор билан «Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурта қилиш қоидалари» тасдиқланди. Иш берувчилар фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурта қилишни ушбу қоидалар талабларига мувофиқ амалға оширадилар.

Иш берувчи у давлат рўйхатидан ўтказилган санадан ёки иш берувчилар-жисмоний шахслар учун меҳнат шартномаси (контракт) тузилган санадан бошлаб 15 иш кунидан кечикмай ўз фуқаролик жавобгарлигини мажбурий сугурта қилиши шарт.

Мажбурий сугурта қилиш бўйича қонун ҳужжатларида белгиланган мажбуриятнинг иш берувчилар томонидан бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги томонидан амалға оширилади.

4-ИЛОВА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING МЕХНАТ ВА МЕХНАТНИ МУХОФАЗА ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУНЛАРГА МУВОФИҚ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ УЧУН КОРХОНА РАЎБАРЛАРИ (ИШ БЕРУВЧИЛАР)ГА ТАВСИЯЛАР

Мехнат муносабатлари бўйича:

1. «Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги Қонун (18-моддаси) ва Мехнат кодексига (102-моддаси) мувофиқ иш берувчилар:

- бўш иш жойлари тўғрисидаги маълумотларни ҳамда олдиндан (камида икки ой олдин) мўлжалланилаётган ишдан озод қилишлари тўғрисидаги, бўшаб қоладиган ҳар бир ходимни кўрсатган ҳолда, ахборотларни Бандликка қўмаклашувчи марказга тақдим этади;
- маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан белгиланган энг кам миқдордаги (квота) иш жойларига ижтимоий ҳимояга муҳтож шахсларни ишга жойлаштиради.

2. Ижтимоий ҳимояга муҳтож шахслар учун иш жойларини (квота) яратиш юзасидан маҳаллий давлат ҳокимияти чиқарган қарорларни бажармаганлик учун иш берувчилардан ҳар бир яратилмаган иш жойи учун ходимнинг йиллик ўртача иш ҳақи миқдорида жарима ундирилади.

3. Корхонангиздаги мавжуд бўш иш ўринлари ёки ходимларга бўлган эҳтиёжлар тўғрисида ҳамда меҳнат қонунчилиги бўйича бошқа масалаларда корхонангиз жойлашган ҳудуддаги туман (шаҳар) Бандликка қўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказларига мурожаат қилишингизни сўраймиз.

4. Мехнат шартномаси Мехнат кодексининг 89-моддада, 100-модда иккинчи қисмининг 1, 2 ва 6- бандларида ҳамда 106-модданинг 2-бандида кўрсатилган сабабларга кўра бекор қилинган ҳолларда иш қидириш даврида икки ойдан ортиқ бўлмаган давр мобайнида ходимларнинг ўртача ойлик иш ҳақи сақланиб қолади, бунда ходимга тўланган бир ойлик ишдан бўшатиш нафақаси ҳам қўшиб ҳисобга олинади. Агар ушбу ходимлар ишдан бўшатиш кундан бошлаб ўн календарь кун ҳисобида белгиланади.

Мехнатни муҳофаза қилиш бўйича:

1. Мехнатни муҳофаза қилиш борасидаги ишларни ташкил қилиш «Мехнат муҳофазаси бўйича ишларни ташкил этиш тўғрисида»ги Намунавий низомга (рўйхат рақами 273, 1996 йил 14 август) мувофиқ амалга оширилади.

2. Корхонада ходимлар сони 50 нафар ва ундан ошса, меҳнатни муҳофаза қилиш хизмати ташкил қилинади. Ходимлар сони 50 нафардан кам бўлган ҳолларда, раҳбарлардан бирининг зиммасига буйруқ билан юкланади.

3. Ишчиларни йўриқномадан ўтказиш иккига бўлинади, яъни кириш йўриқномаси ва иш жойида ўтказиладиган йўриқнома. Иш жойидаги йўриқнома ўз навбатида бирламчи, даврий ва навбатдан ташқари йўриқномаларга бўлинади. Йўриқномадан ўтган ишчи ва ходимлар йўриқномадан ўтказиш журналига қайд этилиб, тегишли имзолар қуйилиши билан расмийлаштирилади.

4. Касблар ва иш турлари учун меҳнатни муҳофаза қилиш йўриқномалари «Меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича йўриқномаларни ишлаб чиқиш тўғрисида»ги (рўйхат рақами 870, 2000 йил 7 январь) Низомга мувофиқ ишлаб чиқилиши лозим.
5. Ҳар бир ходим ўз касблари ва иш турлари бўйича хавфсиз меҳнат олиб бориши учун белгиланган тартибларда меҳнатни муҳофаза қилиш йўриқномаларидан ва билимлари текширувдан ўтказилиши шарт. Меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича йўриқномадан ўтмаган ва билими текширилмаган ходимларни ишга қўйиш тақиқланади.
6. Ишлаб чиқариш билан боғлиқ ҳолда ходимлар билан бахтсиз ҳодисалар содир бўлган тақдирда, дарҳол, Давлат меҳнат техник инспекторларига хабар бериш керак.
7. Иш берувчи ходимларга соғлом ва хавфсиз меҳнат шароитлари яратиб беришда қуйидаги тадбирларни:
 - ишлаб чиқариш ускуналарининг хавфсизлигини таъминлаш, юк кўтариш механизмларини ўз вақтида техник кўриқдан ўтказишни, дастгоҳларни ҳаракатланувчи қисмларини ҳимоя тўсиқлари билан, электр токида ишловчи ишлаб чиқариш воситаларини ерлангизилганлигини; ясама (қўлбола) дастгоҳлардан фойдаланмасликни, хавфли ва зарарли ишлаб чиқариш омиллари мавжуд иш жойларида санитария-гигиена талабларига жавоб берувчи меҳнат шароитларини, шамоллатиш иситиш ва совутиш, табиий ва сунъий ёритиш тизимлари узлуксиз ишлашини;
 - меҳнат шароити ноқулай ишларда банд бўлган ходимларга белгиланган меъёрларда яқка тартибдаги ҳимоя воситалари ҳамда сут ва даволаш-профилактика озик-овқати маҳсулотлари берилишини; меҳнат кодексининг 214-моддаси асосида дастлабки тарзда ва кейинчалик вақти-вақти билан ходимларни тиббий кўриқдан ўтказилишини;
 - аёллар ва вояга етмаганлар меҳнатидан фойдаланиш тақиқланадиган ишларга уларни жалб қилинмаслигини; иш жойларини меҳнат шароитлари бўйича шаҳодатдан ўтказилишини; электр ҳўжалигига буйруқ билан махсус тайёргарликка эга жавобгар шахс тайинланишини;
 - меҳнатни муҳофаза қилиш тадбирларини амалга ошириш учун маблағ ажратилишини амалга ошириши лозим.

5-ИЛОВА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING 1991 й. 18.11даги № 422-ХП ҚОНУНИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА НОГИРОНЛАРНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

Мазкур Қонуннинг янги тахрири 11.07.2008 й. ЎРҚ-162-сон Қонунига мувофиқ тасдиқланган

1-БОБ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-м о д д а . Ушбу Қонуннинг мақсади

Ушбу Қонуннинг мақсади ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат.

2-м о д д а . Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари

Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Ўзбекистон Республикасининг ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

3-м о д д а . Асосий тушунчалар

Ушбу Қонунда қуйидаги асосий тушунчалар қўлланилади:

ногирон — жисмоний, ақлий, руҳий ёки сенсор (сезги) нуқсонлари борлиги туфайли турмуш фаолияти чекланганлиги муносабати билан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ногирон деб топилган ҳамда ижтимоий ёрдамга ва ҳимояга муҳтож шахс;

ногирон болалар — жисмоний, ақлий, руҳий ёки сенсор (сезги) нуқсонлари борлиги туфайли турмуш фаолияти чекланганлиги муносабати билан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ногирон деб топилган ҳамда ижтимоий ёрдамга ва ҳимояга муҳтож ўн саккиз ёшгача бўлган шахслар;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш — ногиронларга турмуш фаолияти чекланганлигини бартараф этиши, қоплаши (компенсация қилиши) учун шарт-шароитларни таъминловчи ҳамда уларга жамият ҳаётида бошқа фуқаролар билан тенг иштирок этиш имкониятларини яратишга қаратилган, давлат томонидан кафолатланган иқтисодий, ижтимоий ва ҳуқуқий чора-тадбирлар тизими;

ногиронларни реабилитация қилиш — ногиронларга организмнинг издан чиққан ёки йўқолган функцияларини тиклашига ва уларни компенсация қилишига, турмуш фаолияти чекланганлигини бартараф этиши учун ёрдам беришга қаратилган тиббий, ижтимоий, психологик, педагогик, жисмоний, касбга, меҳнатга доир чора-тадбирлар тизими;

тиббий-ижтимоий экспертиза — муайян шахс организмнинг барча тизимларини комплекс текшириш асосида унинг соғлиғини йўқотганлик даражасини, организми функциялари турғун бузилиши оқибатида турмуш фаолиятининг чекланганлик даражасини, ногиронлик гуруҳини, ногиронликнинг юз берганлиги сабаблари ҳамда вақтини аниқлаш, шунингдек шахс учун соғлиғининг ҳолатига қўра амалга ошириши мумкин бўлган меҳнат фаолияти турлари ва меҳнат шароитлари, ўзгаларнинг парваришига, санаторий-курортда даволанишнинг тегишли турларига ҳамда ижтимоий ҳимояга бўлган эҳтиёжлари ҳақида тавсиялар тайёрлаш;

шахснинг турмуш фаолияти чекланганлиги — шахснинг ўзига ўзи хизмат қилиш, ҳаракатланиш, йўлни топа олиш, мулоқот қилиш, ўз хатти-ҳаракатини назорат этиш, шунингдек ўқиш ва меҳнат фаолияти билан шугулланиш қобилиятини ёки имкониятини тўла ёхуд қисман йўқотганлиги.

4-м о д д а . Шахсни ногирон деб топиш

Шахсни, шу жумладан ўн олти ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган болаларни ногирон деб топиш тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари томонидан, ўн олти ёшгача бўлган болаларни ногирон деб топиш эса, тиббий-маслаҳат комиссиялари томонидан амалга оширилади.

Тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари ва тиббий-маслаҳат комиссияларини тузшп, шунингдек улар томонидан ҳулосалар бериш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

5-м о д д а . Ногиронлар ҳуқуқларининг кафолатлари

Давлат ногиронлар турмуш фаолиятининг чекланганлигини баҳолаш асосида уларнинг ижтимоий ёрдам ҳамда ҳимоя чора-тадбирларига бўлган эҳтиёжлари ҳисобга олинishi таъминланишини, ногиронларни реабилитация қилиш ва ижтимоий ҳимоя қилишнинг қонун ҳужжатларида назарда тутилган турларидаги дастурлар амалга оширилишини, ногиронларнинг жамият билан уйғунлашиши учун шароитлар яратилишини, ногиронларни камситишнинг барча шаклларида ҳимоя қилишни таъминлаш юзасидан зарур чора-тадбирлар кўрилишини кафолатлайди.

6-м о д д а . Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги давлат сиёсати

Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- ногиронларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш;
- ногиронларнинг камситилишига йўл қўймаслик;
- ногиронларнинг шаъни ва қадр-қимматини ҳимоя қилиш;
- ногиронларнинг ҳуқуқлари ва улар учун имкониятлар тенглигини таъминлаш;
- ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш;
- ногирон болаларнинг мактабгача ва мактабдан ташқари таълимини, ногиронларнинг касб тайёргарлигини, умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълим олишини таъминлаш;
- давлат органлари ҳамда улар мансабдор шахсларининг ногиронлар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш борасидаги фаолиятининг ошкоралигини ҳамда очиқ-ойдинлигини таъминлаш;
- ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасида давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантириш.

7-м о д д а . Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги ваколатлари

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари ўз ваколатлари доирасида:

- ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасида давлат сиёсатини шакллантиради ва амалга оширади;
- ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш бўйича устувор йўналишларни белгилайди;
- ногиронларни реабилитация қилиш, ижтимоий ҳимоя қилиш ҳамда уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга доир давлат дастурларини, шунингдек ҳудудий дастурларни шакллантиради ва амалга оширади;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижросини таъминлайди;

давлат органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги фаолиятини мувофиқлаштириб боради;

ногиронлар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминловчи давлат органларининг фаолияти устидан назоратни амалга оширади;

ногиронларни тиббий, касбий ва ижтимоий реабилитация қилиш ва илмий тадқиқотлар ўтказишни ҳамда мутахассислар тайёрлашни молиялаштиради ва ташкил этади;

ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож бўлган ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатувчи стационар муассасалар тармоғини ривожлантиришга доир чора-тадбирлар кўради;

ногиронларни ишга жойлаштириш учун иш жойларининг энг кам сонини захирада сақлайди;

реабилитация, илмий-ишлаб чиқариш марказлари, давлат соғлиқни сақлаш тизимидаги амбулатория ва стационар даволаш-профилактика муассасаларида, ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатиш стационар муассасаларида тиклаш терапияси бўлинмалари, ихтисослаштирилган таълим муассасалари, ихтисослаштирилган санаторий-курорт муассасалари тизимини, шунингдек ногиронларга ижтимоий-маиший хизматлар кўрсатиш бўйича корхоналар ва ташкилотлар ташкил этади.

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга оширишлари мумкин.

8-м о д д а . Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотларининг ногиронлар ҳуқуқларини таъминлаш ҳамда уларни ижтимоий ҳимоя қилишда иштирок этиши

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари ногиронларнинг ҳуқуқларини таъминлаш ҳамда уларни ижтимоий ҳимоя қилишга қўмаклашади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари:

ногиронларнинг ҳуқуқларини таъминлашга доир ваколатларни амалга оширишда давлатдан ва белгиланган тартибда халқаро ташкилотлардан ҳуқуқий, услубий, ташкилий ҳамда молиявий ёрдам олиши;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишда, шунингдек тегишли тадбирларни молиялаштиришда иштирок этиши мумкин.

2-Б О Б . НОГИРОНЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМА ОБЪЕКТЛАРИГА ТЎСҚИНЛИКСИЗ КИРИШИ, ТРАНСПОРТДАН, АЛОҚА ВА АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИДАН ТЎСҚИНЛИКСИЗ ФОЙДАЛАНИШИ УЧУН ШАРОИТЛАР ЯРАТИШ

9-м о д д а . Аҳоли пунктларини лойиҳалаш ва қуриш, транспорт воситалари, алоқа ва ахборот воситаларини яратиш ҳамда ишлаб чиқаришда ногиронларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олиш

Ногиронларнинг кириши ва фойдаланиши учун мослаштирилмаган ҳолда аҳоли пунктларини лойиҳалаш ва қуришга, тураржой даҳаларини барпо этишга, янги қурилиш учун лойиҳа ечимларини ишлаб чиқишга, бинолар, иншоот-

лар ва уларнинг комплексларини реконструкция қилишга шунингдек транспорт воситаларини, умумий фойдаланишдаги алоқа воситалари ва ахборот воситаларини яратиш ҳамда ишлаб чиқаришга йўл қўйилмайди.

Янги бинолар, иншоотлар ва уларнинг комплексларини қуриш учун лойиҳа ечимларини ишлаб чиқиш тегишли маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан келишилган ҳолда амалга оширилади.

Бинолар, иншоотлар ва уларнинг комплексларини қуриш ҳамда реконструкция қилиш нормалари ва қоидалари ногиронларнинг тегишли жамоат бирлашмалари фикрини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқирилиши ҳамда Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги билан келишилиши лозим.

10-м о д д а . Ногиронларнинг ижтимоий инфратузилма объектларига тўсқинликсиз киришини, транспортдан, алоқа ва ахборот воситаларидан тўсқинликсиз фойдаланишини таъминлаш

Давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар (бундан буён матнда ташкилотлар деб юритилади) ногиронларнинг (шу жумладан, ўриндиқли аравача ҳамда етакловчи итлардан фойдаланувчи ногиронларнинг) ижтимоий инфратузилма объектларига (тураржойларга, жамоат ва ишлаб чиқариш биноларига, иморатлар ва иншоотларга, соғлиқни сақлаш ва спорт объектларига, маданий-томошагоҳ ҳамда бошқа муассасаларга) тўсқинликсиз кириши учун, шунингдек темирйўл, ҳаво, сув транспортдан, шаҳарлараро автомобиль транспортдан, шаҳар ва шаҳар атрофига қатнайдиغان йўловчилар транспортининг барча турларидан, транспорт коммуникацияларидан, умумий фойдаланишдаги алоқа воситалари ва ахборот воситаларидан тўсқинликсиз фойдаланиши учун шароитлар яратиши шарт.

Аҳолига транспорт хизмати кўрсатишни амалга оширувчи ташкилотлар вокзалларни, аэропортларни ҳамда бошқа объектларни уларнинг хизматларидан ногиронлар тўсқинликсиз фойдаланиши имконини берувчи махсус мосламалар билан жиҳозлашни таъминлайди.

Ногиронлар ёки ўз таркибида ногирон бор оилалар эгаллаган тураржойлар, шунингдек ногиронлар учун қурилатган уй-жойлар ногиронни реабилитация қилишнинг яқка тартибдаги дастурига мувофиқ махсус воситалар ва мосламалар билан жиҳозланиши керак. Бундай тураржойларни жиҳозлаш уй-жой фонди ўз тасарруфида бўлган ташкилотлар томонидан амалга оширилади. Бу тадбирларни молиялаштириш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади. Мазкур объектларни уларга ногиронларнинг тўсқинликсиз кириши учун мослаштиришнинг имкони бўлмаган ҳолларда, тегишли ташкилотлар ногиронларнинг эҳтиёжларини қаноатлантиришни таъминловчи зарур чора-тадбирларни ишлаб чиқиши ва амалга ошириши керак.

11-м о д д а . Ногиронларнинг ижтимоий инфратузилма объектларига тўсқинликсиз киришини, транспортдан, алоқа ва ахборот воситаларидан тўсқинликсиз фойдаланишини таъминлашга доир вазифаларни бажармаганлик учун иқтисодий жавобгарлик

Ногиронларнинг ижтимоий инфратузилма объектларига (тураржойларга, жамоат ва ишлаб чиқариш биноларига, иморатлар ва иншоотларга, соғлиқни сақлаш ва спорт объектларига, маданий-томошагоҳ ҳамда бошқа муассасаларга) тўсқинликсиз кириши учун, шунингдек темирйўл, ҳаво, сув транспортдан, шаҳарлараро автомобиль транспортдан, шаҳар ва шаҳар атрофига қатнайдиغان йўловчилар транспортининг барча турларидан, транспорт коммуникацияларидан, умумий фойдаланишдаги алоқа воситалари ва ахборот воситалари-

дан тўсқинликсиз фойдаланиши учун шароитлар яратиш бўйича ушбу Қонунда назарда тутилган талабларни бажармаганлик учун ташкилотларга энг кам иш ҳақининг етмиш бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима солинади. Жарима солиш суд томонидан, ташкилотлар ҳуқуқбузарлик содир этишдаги айбига иқдор бўлган ва жаримани ихтиёрий равишда тўлаган тақдирда эса меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари томонидан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилайдиган тартибда амалга оширилади.

Тўланган жарима суммалари Ўзбекистон Республикаси Иш билан таъминлашга қўмаклашувчи давлат жамғармасига йўналтирилади ҳамда улардан ушбу Қонун 10-моддасининг иккинчи ва учинчи қисмларида кўрсатилган объектларни мослаштиришга доир тадбирларни амалга ошириш учун фойдаланилади.

Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган жаримани тўлаганлик ташкилотларни ногиронларнинг ижтимоий инфратузилма объектларига тўсқинликсиз кириши, транспортдан, умумий фойдаланишдаги алоқа воситалари ва ахборот воситаларидан тўсқинликсиз фойдаланиши учун шароитлар яратиш бўйича ушбу Қонун талабларини бажаришдан озод этмайди.

3-Б О Б . НОГИРОНЛАРНИ РЕАБИЛИТАЦИЯ ҚИЛИШ

12-м о д д а . Ногиронларни реабилитация қилишнинг мақсади

Ногиронларни реабилитация қилишнинг мақсади ногиронларга тўлақонли турмуш кечириш ҳамда ўз ҳуқуқлари ва потенциал имкониятларини рўёбга чиқариш имконини берувчи ижтимоий мақомини, ўзига ўзи хизмат кўрсатишга ва касбий фаолиятнинг ҳар хил турларига доир қобилиятларини тиклашдан иборатдир.

13-м о д д а . Ногиронларни реабилитация қилиш турлари

Ногиронларни реабилитация қилиш қуйидагиларни ўз ичига олувчи чора-тадбирларнинг яхлит тизимидир:

- ногиронларни тиббий реабилитация қилиш, бу тиклаш терапияси, реконструктив жарроҳлик, протезлаш ва ортезлашдан иборат бўлади;
- ногиронларни касбий реабилитация қилиш, бу касбга йўналтириш, касб таълими бериш, касб-ҳунар-ишлаб чиқариш мослашувидан ва ишга жойлаштиришдан иборат бўлади;
- ногиронларни ижтимоий реабилитация қилиш, бу ижтимоий-муҳитда йўлини топа олиш ва ижтимоий-маиший мослашувдан иборат бўлади.

14-м о д д а . Ногиронни реабилитация қилишнинг якка тартибдаги дастури

Ногиронни реабилитация қилишнинг якка тартибдаги дастури тиббий-ижтимоий экспертиза асосида ишлаб чиқилган, ногирон учун энг мақбул реабилитация қилиш чора-тадбирлари комплекси бўлиб, у организмнинг издан чиққан ёки йўқолган функцияларини, шунингдек ногироннинг меҳнат фаолияти муайян турларини бажаришга бўлган қобилиятларини тиклашга, уларни компенсация қилишга қаратилган тиббий, касбий реабилитация қилиш чора-тадбирларини ҳамда реабилитация қилишнинг бошқа чора-тадбирларини рўёбга чиқаришнинг айрим турлари, шакллари, ҳажмлари, муддатлари ва тартибини ўз ичига олади. Ногиронни реабилитация қилишнинг якка тартибдаги дастури ташкилотлар бажариши учун мажбурийдир.

Ногиронни реабилитация қилишнинг якка тартибдаги дастури ногирон учун тавсия тусига эга бўлиб, ногирон реабилитация қилиш чора-тадбирларининг у ёки бу турини, шаклини ва ҳажминини, шунингдек дастурнинг амалга оширили-

шини бутунлай рад этиши мумкин. Ногирон ўзини муайян техника воситаси ёки бошқа восита ёхуд реабилитация қилиш тури, шу жумладан автомобиллар, ўриндикли аравачалар, протез-ортопедия буюмлари, махсус ҳарфли матбаа нашрлари, овоз кучайтиргич аппаратлар, сигнализаторлар, субтитрли ёки сурдо таржимаси бўлган видеоматериаллар, бошқа шунга ўхшаш воситалар билан таъминлаш тўғрисидаги масалани мустақил равишда ҳал қилишга ҳақлидир.

Ногиронларга реабилитация қилишнинг техника воситаларини тақдим этиш ва реабилитация хизматлари кўрсатиш, қоида тариқасида, натура шаклида амалга оширилади.

Агар ногиронга ногиронни реабилитация қилишнинг якка тартибдаги дастурида назарда тутилган техника воситасини тақдим этишнинг ёхуд хизмат кўрсатишнинг имкони бўлмаса ёки агар ногирон ўз ҳисобидан тегишли воситани олган ёхуд хизмат учун ҳақ тўлаган бўлса, унга ногирон учун тақдим этилиши лозим бўлган техника воситасининг ёхуд кўрсатилиши лозим бўлган хизматнинг қиймати миқдорида компенсация тўланади.

Ногирон реабилитация қилишнинг якка тартибдаги дастурини бутунлай рад этган ёки бу дастурнинг айрим қисмлари рўёбга чиқарилишини рад этган тақдирда, тегишли ташкилотлар мазкур дастурнинг ёки дастур айрим қисмларининг бажарилмаганлиги учун жавобгар бўлмайди.

4-Б О Б . НОГИРОНЛАРНИНГ ТАЪЛИМИ ВА УЛАРНИ КАСБГА ТАЙЁРЛАШ

15-м о д д а . Ногиронларнинг таълим олиши, уларни касбга тайёрлаш ва малакасини ошириш шакллари

Ногиронларнинг таълим олиши, уларни касбга тайёрлаш ва малакасини ошириш: ишлаб чиқаришдан ажралган ва ажралмаган шаклларда, экстернат, масофадан ўқитиш, давлат таълим стандартлари асосида оиладаги таълим ва мустақил таълим шаклларида амалга оширилади.

16-м о д д а . Ногирон болаларнинг мактабгача таълими

Ногирон болаларнинг мактабгача таълими мактабгача таълим муассасаларида амалга оширилади. Агар ногирон болаларнинг соғлиғи мактабгача таълим муассасаларида бўлиши имкониятини истисно этса, ногирон болаларнинг мактабгача таълими ихтисослаштирилган таълим муассасаларида, шу жумладан, интернат-уйларда амалга оширилади.

17-м о д д а . Ногиронларнинг умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълими

Ногиронларнинг умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълими барча таълим муассасаларида, зарур бўлган ҳолларда эса ихтисослаштирилган таълим муассасаларида амалга оширилади.

Стационар даволаш-профилактика ёки реабилитация қилиш муассасаларида даволанаётган ногирон болалар учун ўқув машғулотлари ташкил этилади.

18-м о д д а . Ногиронларни касбга тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш

Ногиронларни касбга тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш таълим муассасаларида, шу жумладан, ихтисослаштирилган таълим муассасаларида, шунингдек ногиронлар жамоат бирлашмаларининг корхоналарида ижтимоий таъминот муассасалари билан биргаликда ногиронни реабилитация қилишнинг якка тартибдаги дастурига мувофиқ таъминланади.

Қасбга тайёрлаш ва малакасини ошириш даврида ногиронларни моддий жиҳатдан таъминлаш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

19-м о д д а . Ногирон болаларнинг мактабдан ташқари таълими

Давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ногирон болаларнинг уларни ҳар томонлама ва уйғун ривожлантиришга, уларда ижтимоий фаолликни, меҳнатга қизиқишни тарбиялашга, уларни илм-фан, техника, санъат ва спортга жалб этишга қаратилган мактабдан ташқари таълимдан фойдаланишини таъминлайди, бунинг учун зарур шароитлар яратади.

20-м о д д а . Ногирон болаларнинг оиладаги таълими

Ногирон болаларнинг оиладаги таълими таълим муассасаларида, шу жумладан, ихтисослаштирилган таълим муассасаларида таълим олишнинг имкони бўлмаган тақдирда, ота-онанинг ёки ота-она ўрнини босувчи шахсларнинг истаги ҳисобга олинган ҳолда амалга оширилади. Бунда ота ёки онага ёхуд ота ёки она ўрнини босувчи шахсга Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган тартибда ва шартларда моддий таъминот ҳамда имтиёзлар берилди.

Таълим муассасалари, шу жумладан, ихтисослаштирилган таълим муассасалари ногирон болаларнинг оилада таълим олишида ота-онага ёки ота-она ўрнини босувчи шахсларга ёрдам кўрсатиши шарт.

21-м о д д а . Ногирон болаларни стационар муассасаларда тарбиялаш ва ўқитиш

Стационар муассасаларда доимий равишда турадиган ногирон болалар учун мазкур муассасалар томонидан тарбия ва таълимнинг ижтимоий-маиший ҳамда меҳнат кўникмаси ҳосил қилиш билан уйғун ҳолдаги узлуксизлиги таъминланади.

22-м о д д а . Имо-ишора тили

Имо-ишора тили Ўзбекистон Республикаси томонидан шахслар ўртасидаги мулоқот воситаси сифатида тан олинади. Имо-ишора тилининг ҳуқуқий мақоми ва унинг қўлланилиши соҳаси қонун ҳужжатларида белгиланади.

5-Б О Б . НОГИРОНЛАР МЕҲНАТИ

23-м о д д а . Ногиронларнинг меҳнат шароитлари

Ташкилотларда банд бўлган ногиронларга ногиронни реабилитация қилишнинг яқка тартибдаги дастурига мувофиқ зарур меҳнат шароитлари яратилади. Жамoa ёки яқка тартибдаги меҳнат шартномасида белгиланадиган меҳнат шароитлари, шу жумладан меҳнатга ҳақ тўлаш, иш вақти ва дам олиш вақти режими, йиллик ҳамда қўшимча таътилларнинг муддати норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда назарда тутилганидан кам бўлмаслиги ва бошқа ходимларга нисбатан ногиронларнинг аҳволини ёмонлаштирмаслиги ёки ҳуқуқларини чекламаслиги керак.

24-м о д д а . Меҳнат қилиш ҳуқуқини ногиронлар томонидан рўёбга чиқариш

Ногирон меҳнат шароитлари одатдагича бўлган ташкилотларда, ногиронлар меҳнатидан фойдаланиладиган ихтисослаштирилган корхоналарда, цехлар ва участкаларда ишлашга, шунингдек қонун билан тақиқланмаган яқка тартибдаги меҳнат фаолиятини ёки бошқа фаолиятни амалга оширишга ҳақлидир.

Ногиронлиги туфайли ногирон билан меҳнат шартномаси тузишни ёки иш юзасидан уни юқори лавозимга кўтаришни рад этишга, у билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга, ногиронни унинг розилигисиз бошқа ишга ўтказишга йўл қўйилмайди, тиббий-ижтимоий экспертизанинг хулосасига кўра ногироннинг соғлиғи касб вазифаларини бажаришга монелик қилган ёки ногироннинг ёхуд бошқа шахсларнинг соғлиғи ва меҳнат хавфсизлигига таҳдид қилган ҳоллар бундан мустасно. Ногирон ўз меҳнат қобилиятини тиклаганидан кейин илгариги ишига ёки шунга тенг ишга жойлашиш ҳуқуқига эга.

25-м о д д а . Ногиронларни иш билан таъминлаш

Ходимларининг сони йигирма кишидан ортиқ бўлган корхоналарда, муассасалар ва ташкилотларда маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ногиронларни ишга жойлаштириш учун ходимлар сонининг камида уч фоизи миқдорида иш жойларининг энг кам сонини белгилайди ва захирада сақлайди.

Ногиронларни ишга жойлаштириш учун иш жойларининг энг кам сонини яратиш бўйича маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорларини ижро этмаганлиги учун корхонага, муассаса ва ташкилотга ҳар бир яратилмаган иш жойи учун ана шу корхона, муассаса ва ташкилот ходимининг ўртача йиллик иш ҳақи миқдорида жарима солинади.

Жарима солиш суд томонидан, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ҳуқуқбузарлик содир этишдаги айбига иқрор бўлган ҳамда жаримани ихтиёрий равишда тўлаган тақдирда эса меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари томонидан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгиладиган тартибда амалга оширилади.

Тўланган жарима суммалари Ўзбекистон Республикаси Иш билан таъминлашга кўмаклашувчи давлат жамғармасига йўналтирилади ҳамда улардан ногиронлар учун иш жойлари яратишда, ногиронлар меҳнатидан фойдаланувчи корхоналарни, муассасалар ва ташкилотларни кредитлашда, ногиронларни касбга тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишда фойдаланилади.

Ногиронларни ишга жойлаштириш учун иш жойларининг энг кам сонини яратиш бўйича маҳаллий давлат ҳокимияти органининг қарорини ижро этмаганлик учун жарима тўлаганлик корхоналарни, муассасалар ва ташкилотларни ушбу Қонуннинг ногиронларни иш билан таъминлашга доир талабларини бажаришдан озод этмайди.

Ногиронлар меҳнатидан фойдаланиш учун ногиронларнинг эҳтиёжларини ва маҳаллий хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда ихтисослаштирилган корхоналар, цехлар ва участкалар ташкил этилади. Кўзи ожиз ногиронлар шароитлари ўз имкониятларига мос келадиган ишлаб чиқаришда иштирок этишда имтиёзли ҳуқуққа эга.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар уйда ишловчи ногиронларга, шунингдек тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи ногиронларга мазкур фаолият учун яшашга мўлжалланмаган жойлар берилишида, хом ашё олиши ва маҳсулот сотишида зарур ёрдам кўрсатади.

6-Б О Б . НОГИРОНЛАРГА ИЖТИМОЙ ЁРДАМ КўРСАТИШ

26-м о д д а . Ногиронларга ижтимоий ёрдам кўрсатиш турлари

Ногиронларга қуйидаги турлардаги ижтимоий ёрдам кўрсатилади:

пул тўловлари (пенсиялар, нафақалар, бир йўла бериладиган тўловлар); техника воситалари ёки бошқа воситалар, шу жумладан автомобиллар, ўриндиқли аравачалар, протез-ортопедия буюмлари, махсус ҳарфли матбаа нашрлари, овоз кучайтиргич аппаратлар ва сигнализаторлар билан таъминлаш;

тиббий, касбий, ижтимоий реабилитация қилиш ва маиший хизматлар кўрсатиш;
транспорт хизматлари кўрсатиш;
дори воситалари билан таъминлаш.

27-м о д д а . Ногиронларга ижтимоий ёрдам кўрсатувчи давлат органлари

Ногиронларга маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш, соғлиқни сақлаш, халқ таълими, бошқа давлат органлари томонидан тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари ва тиббий-маслаҳат комиссияларининг ҳулосалари асосида қонун ҳужжатларига мувофиқ ижтимоий ёрдам кўрсатилади.

28-м о д д а . Ногиронларга ижтимоий-маиший хизмат кўрсатиш

Ногиронларга ижтимоий-маиший хизмат кўрсатиш меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари, ҳомийлик ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар томонидан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари иштирокида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож ногиронларга туман, шаҳар меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари томонидан уйда ёки ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатиш стационар муассасаларида тиббий ва маиший хизматлар кўрсатилади.

Агар ходим иш берувчининг айби билан ногирон бўлиб қолса ҳамда ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож бўлса, унда иш берувчи ногирон меҳнат қобилиятини йўқотган даврда уни тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари ёки тиббий-маслаҳат комиссияларининг ҳулосасига биноан парвариш қилаётган шахсни ўз ҳисобидан таъминлаши ҳамда жабрланган ходимга етказилган моддий зарар ва маънавий зиённинг ўрнини қоплаши шарт.

29-м о д д а . Ногиронларнинг интернат-уйларда ёки ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатишнинг бошқа стационар муассасаларида бўлиш шароитлари

Ногиронларнинг интернат-уйларда ёки ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатишнинг бошқа стационар муассасаларида бўлиш шароитлари ногиронларнинг ушбу Қонунга мувофиқ ўз ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини рўёбга чиқариш имкониятини таъминлаши, уларнинг эҳтиёжлари қаноатлантирилишига қўмаклашиши керак.

30-м о д д а . Ногиронларга кўрсатиладиган ижтимоий ёрдамни молиялаштириш манбалари

Ногиронларга қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда республика бюджети ва маҳаллий бюджетлар, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси, ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш жамғармалари маблағлари, шунингдек ташкилотлар ва фуқароларнинг ихтиёрий бадаллари ҳисобидан ижтимоий ёрдам берилади.

31-м о д д а . Ногиронларга ва ўз таркибида ногирони бор оилаларга имтиёзлар

Ногиронларга ва ўз таркибида ногирони бор оилаларга уй-жой бериш, уларнинг уй-жой олиши, қуриши ва ундан фойдаланиши бўйича имтиёзлар уй-жой тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланади.

Уй-жойга эга бўлмаган ногироннинг соғлигини реабилитация қилиш чоратадбирлари натижасида интернат-уйда ёки ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатишнинг бошқа стационар муассасасида бундан кейин бўлишига зарурат қолмаган тақдирда, унга яшаш учун қулай уй-жой майдони берилади.

Болаликдан ногиронларга ҳамда бошқа I ва II гуруҳ ногиронларига тураржой уларнинг иш жойларига, даволаш-профилактика муассасаларига ва транспорт йўналишларига яқин бўлиши зарурлиги ҳисобга олинган ҳолда берилади.

Интернат-уйларда ёки ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатишнинг бошқа стационар муассасаларида турадиган етим ёки ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган ногирон болалар вояга етганидан кейин ногиронни реабилитация қилишнинг яқка тартибдаги дастурига мувофиқ, агар дастурда ўзига ўзи хизмат кўрсатиш ва мустақил турмуш тарзи олиб бориш имконияти назарда тутилган бўлса, уй-жой майдони билан навбатдан ташқари таъминланади.

Ногиронларни дори-дармонлар билан таъминлаш, уларга техник ёки бошқа воситалар бериш, шунингдек маиший хизматлар ва транспорт хизматлари кўрсатиш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда бепул ёки имтиёзли шартлар асосида амалга оширилади.

7-БОБ . НОГИРОНЛАРНИНГ ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИ

32-м о д д а . Ногиронларнинг жамоат бирлашмалари тушунчаси

Ногиронлар ўзларининг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, улар учун бошқа фуқаролар билан тенг имкониятларни таъминлаш мақсадида ногиронлар томонидан ташкил этилган ташкилотлар ногиронларнинг жамоат бирлашмалари деб эътироф этилади.

33-м о д д а . Ногиронларнинг жамоат бирлашмаларини тузиш

Ногиронларнинг жамоат бирлашмалари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тузилади.

34-м о д д а . Ногиронларнинг жамоат бирлашмаларига моддий-техник ва молиявий ёрдам кўрсатиш

Ташкилотлар ва фуқаролар ногиронларнинг жамоат бирлашмаларига моддий-техник ҳамда молиявий ёрдам кўрсатиши мумкин.

8-БОБ . ЯКУНЛОВЧИ ҚОИДАЛАР

35-м о д д а . Низоларни ҳал этиш

Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги низолар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал этилади.

36-м о д д а . Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганликда айбдор шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

6-ИЛОВА

ҚОНУНЧИЛИК ҲАМДА НОРМАТИВ — ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАНИШ ЮЗАСИДАН ҲАВОЛАЛАР

- Ўзбекистон Республикаси «Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонуни
- Ўзбекистон Республикаси «Иш берувчининг фуқаролик масъулиятини мажбурий сугурталаш» қонуни
- Ўзбекистон Республикаси «Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги қонуни
- Ўзбекистон Республикаси уй-жой кодекси
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 7 июндаги 110-сонли қарори
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 2 декабрдаги 538-сонли қарори
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 3 июндаги «Капитал қурилишда савдо танловларини ташкиллаштириш ҳақида»ги 302-сонли қарори
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 24 июндаги 177-сонли «Ўзбекистон Республикаси «Иш берувчининг фуқаролик масъулиятини мажбурий сугурталаш» қонунининг амалдаги тадбири юзасидан чоратадбирлар ҳақида»ги Қарори
- Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитасининг 2003 йил 30 декабрдаги 10-сонли қарори
- «Капитал қурилишда икки босқичли савдо танловларини ўтказиш тартиби юзасидан асоснома»
- «Қурилиш, қайта таъмирлаш, техник анжомлаш, лойиҳалаш, материал ва қурилмаларни сотиб олиш ҳамда қурилиш объектларини жиҳозлаш танлов ҳужжатларини экспертиза (текширув) дан ўтказиш тартиби юзасидан асоснома»
- ШНҚ 2.07.01-03 «Шаҳарсозлик. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари ҳудудларининг ривожланиши ва қурилишини режалаштириш»
- ШНҚ 2.08.02-07 «Жамоат бинолари ва иншоотлари»
- ШНҚ 2.07.02-07 «Инсонларнинг ҳаёти ва фаолияти муҳитини ногиронлар эҳтиёжлари ва аҳолининг камҳаракатланувчи гуруҳларини ҳисобга олган ҳолда лойиҳалаш».
- ШНҚ 2.01.02-04 «Бинолар ва иншоотларнинг ёнғин хавфсизлиги»
- ШНҚ 2.08.01-05 «Турар — жой бинолари»
- ШНҚ 2.08.04-04 «Маъмурий бинолар»
- ҚМҚ 2.09.04-98 «Корхоналарнинг маъмурий ва маиший бинолари»
- ҚМҚ 2.01.01-94 «Лойиҳалаш учун иқлимий ва физикавий-геологик маълумотлар»
- ҚМҚ 2.01.03-96 «Зилзилавий ҳудудлардаги қурилиш»
- ШНҚ 2.04.09-07 «Бинолар ва иншоотларнинг ёнғин автоматикаси»
- СанҚваН № 0092-99 «Санитария қоидалари ва нормалари». «Турар жой ва жамоат биноларини, ногиронлар ва аҳолининг камҳаракатланувчи гуруҳлари томонидан фойдаланиладиган турар — жой қурилмаларини лойиҳалаш».
- СанҚваН «Ақдан ва жисмонан заифликка эга болалар учун ихтисослаштирилган умумтаълим мактаб-интернатларининг таркибий тузилиши, жиҳозланиши, жойлашуви юзасидан санитария қоидалари».

**Ногиронлар учун
кулай муҳит яратиш
асослари**

Архитекторлар, курувчилар, лойиҳаловчилар, объект қурилиши буюртмачилари, ташкилот раҳбарлари учун методик материаллар маълумотномаси сифатида тайёрланган

Тошкент — «SMI-ASIA» — 2010, 64 бет.

Нашр этувчи — *А. В. Арапов*

Дизайн ва иллюстрация — *М. Кудряшева*

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги:
тел. 239–44–03; Авлони кўчаси, 20а.

Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси:
тел. 244–15–93; Абай кўчаси, 6.

БМТ Тараққиёт Дастури:
тел. 120–34–50. Тарас Шевченко кўчаси, 4.
<http://www.undp.uz>

Нашриёт «SMI-ASIA» МЧЖ. Тошкент шаҳри, Ҳамид Олимжон майдони, 36-2а.

Босишга рухсат этилди 17.12.2010 й. Адади 2000 нусха.

«Mega Basim» босмохонасида чоп этилди. Baha is Merkezi, Haramidere, Istanbul, Turkey.

ISBN 978–9943–17–022–3.